Pieni Runon-seppä

eli

Kokous paraimmista Inkerinmaan puolelta kerätyistä runo-lauluista

ynnä

Johdatuksia Runon tekoon.

D. E. D. Europaeukselta.

Wirren on pönkä poskessani,
Suussain on sanan sakara.

Helsingissä,
J. Simeliuksen perillisen työnä
1847.

Imprimatur.
G. Rein.

Pääskyläinen.

Pääskyläinen päiwä lintu,
Yö lintu lepakko lintu
Lenteli keſäſen päiwän,
Syksyiſen yön pimeän,
Etſi maata ma'atakſensa,
Lehtoa lewätäkſensä,
Peltoa peſiäkſensä,
Murtoa muniakſensa;
Löynnyt ei maata ma'atakſensa,
Lehtoa lewätäkſensä,
Peltoa peſiäkſensä,
Murtoa muniakſensa.
Lenſi ſuurelle mä'elle,
Korkealle kukkulalle;
Näki laiwaſen merellä,
Punamaston purjehtiwan,
Lenſi laiwan portahalle,
Laiwan keulalle kemahti,
Waloi waskiſen peſoſen,
Muni kultaiſen munaſen.
Toi Jumala ſuuren tuulen
Lännen kolkalta lähetti,
Laiwa kaatui kallellensa,
Syſähyſi syrjällensä.
Muna wierähti wetehen,

Pesä pyörähti perästä
Meren mustahan mutahan,
Sakean sawen sekahan.
Tuohon saari sunahusi,
Nuori nurmi saaren päälle,
Nuori neito nurmen päälle;
Tuota käiwät kaikk' kosissa,
Käiwät pipit, käiwät papit,
Käiwät howin hoikat herrat,
Käiwät Narwan nappisaksat,
Eipä neiti nuoille mennyt.
Tulipa wiimen Nurmi Tuomas,
Otti neitosen rekehen,
Köipä ohjalla oritta,
Helmiruoskalla hewoista;
Hepo juoksi tie helisi,
Kangas kultainen kulisi,
Reki rautainen ramisi,
Wemmel piukki pihlajainen,
Ulwoit ukset Uuden*) Linnan
Winkuit Wiipurin weräjät,
Tuota neittä wietäessä,
Kulta'a kul'ettaessa.

---

*) Itä ja pohjais Suomessa ei pidä' d lu'ettamankaan taikka esim. uuden, jouda pitää lu'ettaman: uuen, joua' j. n. e. Siksi onkin d niin pieneksi tehty. Hämeen paikoilla lu'etaan se omalla äänellänsä taikka l:ksi ja r:ksi, esim. uulen, uuren, joulan jouran j. n. e. Peräti toinen kuin d on t ja aina äänensä pitäwä.

Pellawaan kylwäjä.

Puistin maata welloltani,
Anoin ainoaiſeltani.
Wello wasten wastaeli:
"Mitä maata neitoſelle,
Ja mitä pakenewalle?
Neiden maa on esliinassa,
Sarka toiſessa talossa,
Pitkä piennar palmikossa.
Mitäs ſisko! maalla te'et"?
Mie ſitt' wasten wastaelin:
"Luſikan ſinoista kylwän,
Toiſen kylwän pellawaista."
Antoi kuitenkin wähäiſen
Riſukkoa, raaſikkoa,
Ja palaſen paſikkoa,
Ja ſiruſen ſiwon maata.
Tuon mie kynſin kynſilläni,
Warpahillani wakoſin,
Tuohon kylwelin ſinoja,
Pilaelin pellawaista.
Kului tuosta yötä kakſi,
Yötä kakſi, yötä kolme,
Jopa wiipyit wiikonpäiwät.
Menin katſomaan ſinoista;
Sinonen kukalle kaswoi,
Pellerwoinen marjuelle;
Sino itki kitkijäistä,
Pellawas puh'astajaista.
Käin mä kitkemään ſinoja,
Puh'astamaan pellawaista,

Sai ſinonen kitketyksi,
Pellerwo puhdastetuksi.
Ajoi Luoja tietä myöten,
Maariainen maata myöten;
Luoja anteli apua:
"Jumal' auksi neito nuori!
Kuin ſä tietäiſit wähäiſen,
Arwajaiſit pikkaraiſen,
Et ſä kitkiſi ſinoja,
Puhdastaiſi pellawaista,
Jo emois kotonta kuoli.
Minä itkien kotihin,
Itkien iſon majoille;
Käin mä käyten juoksin juosten,
Hyppäſin hyppyn jal'oilla,
Jo kuului kotonta kalke',
Wello westi lastumaolla.
Mie kyſelin welloltani:
"Mitäs westät welloſeni?
Wain westät ſotiwenettä,
Sotalaiwa'a lakutat?
Wello wasten wastaeli:
"Ei oo' niitä maitakaana;
En westä' weſiwenettä,
Sotilaiwa'a lakuta',
Westän kuolleelle kotia,
Kadonneelle kartanoa."
"Ken meiltä kotonta kuoli"?
"Jo emo kotonta kuoli."
Minä itkien tupahan:
"Millä mie peſen emoni?
Ostan ſakſan ſaippuaista,
Sillä mie peſen emoni.

Millä waatitſen emoni?
Ostan linnan lieſſinkiä,
Sillä waatitſen emoni.
Millä wyötitſen emoni?
Ostan ſilkkiä ſyleltä,
Sillä wyötitſen emoni.

Eroitus mailla.

Katſos meidän rannan maita,
Ne on kaikki täyteläiſet,
Ne on maita mairehia,
Maita mairuteltawia;
Kuin nuo kaswaat kastikasta,
Apilasta aina tuowat,
Otrapellot ottanehet,
Kaurapellot kaswanehet.
Katſos maaſyᵈämmen maita,
Maita muiruteltawia;
Ne on hallan hautomia,
Pakkaſen palelemia.
Otrat ei oleᶜ ottanehet,
Kaurapellot ei kaswanehet,
Nokipäät rukihisſamme,
Ohᵈakkeita otrisſamme.
Ei tuo lemppuleipä lopuᶜ,
Eikä tähkä taikinasta.
Katſos maaſyᵈämmen mieſtä;
Paarmat syöwät paiᵈan päältä,
Itikat hewon edeſtä,
Käᵈet käärmehet repiiwät,

Sänget sääryksset jal'asta.
Saaress' on hywä elämä,
Päiwäpaiste', hiekkaranta,
Siell' ei sänki säärtä lyötä',
Sirpp' ei sormea sipase',
Kesäll' ei kekoa tehdä',
Talwell' ei tapeta' riihtä,
Paksuin leiwin paistetahan,
Hoikin pytkyin leikatahan.

Kauhea sika.

Lauri poika Lappalainen
Möi hän maansa, joi elonsa,
Itse rengiksi rupesi;
Mitä otti palkastansa?
Otti pieniä sikoja,
Kirjawia porsahia;
Talwet syötti tahtahalla,
Kesät woilla, wehnäsillä.
Sika suureksi sikesi,
Posso kaswoi kauheaksi,
Selk' oli seitsentä as'elta,
Kärsä kuutta kirweswartta.
Läksi Ukko tappamahan,
Kultaisen kurikan kansa,
Katajaisen kangen kansa,
Haapaisen hal'on keralla.
Ukko sikaa sipasi,
Otsakieroa ol'otti.
Sika käänsi kärsä'änsä,
Töllöytti saparoansa,
Ukko kuusehen pakohon.

Siitt' Ukko uh'itteleepi:
"Malta', malta', posso parka,
Et sie tongi' toisſa wuonna,
Tongi' et toiſena keſänä,
Et tongi' Torajokea,
Torajo'en pientaria."

Lappalaiſen hiihdäntö.

Lauri poika Lappalainen
Teki ſukſia ſykyen,
Keſäkauden keppilöitä,
Sekä ſelkkoja kewäen,
Keſän ääsli wuohen woita,
Keſän toiſen lehmän woita,
Kolmannen pukin talia;
Woiſi woilla ſukſianſa,
Talmaſi pukin talilla.
Läkſi niillä liukumahan,
Liukui linnat, liukui lännet,
Liukui ſoita, liukui maita,
Liukui maat meren takaiſet,
Liukui maita liu'uttuja,
Liukui liukumattomia,
Liukui ſurman ſuun editſe,
Kalman kartanon peritſe,
Jäi tuo linska liukumatta,
Korwen kolkka koskematta.
"Las mie liu'un tuonki luiskan,
Ja kos'etan tuonki kolkan."
Läkſi tuota liukumahan;

Tullut ei korwelle perä'ä.
Sitt' Lauri ajatteleepi:
"Mihin nyt menen polonen,
Jos lähden jänön jäl'ille,
Koukkupolwen polkemille,
Jänö peittääpi jäl'ensä,
Koukkupolwi polkemansa,
Lähden suden sukſiloille,
Suden sukſille pakenen,
Sudel' on ſileät sukſet,
Niill' en kestä' mie poloinen."
Kuuli koiran haukahtawan,
Willahännän wiukahtawan,
Liukui koiran haukuntahan,
Willahännän wiukuntahan,
Katsoi kuusen latwaſehen;
Istui oksalla orawa,
Näkyi näätä rekkorinta.
Ampui kerran, käi ylitſe,
Ampui toiſen, käi alatſe.
"Lieko tää te'osſa tehty,
Wain lieko panoisſa pantu,
Wain lieko kowa osani."
Pyyhki pysſynsä lumehen,
Hawukſilla harjaeli,
Katajoilla kampaeli,
Ampui kohta kolmannesti.
Jo putoſ' puhdas lumelle,
Raha hangelle hajoſi.
Tuon kokoſi kourihinſa',
Sieppaſi ſiſälehensä,
Läkſi koitonen kotihin,

Wanhempanſa wainiolle.
Lauri poika Lappalainen
Emoſeltanſa kyſyypi:
"Emoſeni waimo wanha,
Mihin pannen mie rahani,
Kuhun ſaatan ſaalihini,
Ostankos ſotioroſen"?
Emo wasten wastaeli.
"On oronen entinenkin,
Iſon ostama oronen."
Lauri poika Lappalainen
Kyſyypi emoſeltanſa:
"Emoſeni waimo wanha,
Mihin pannen mie rahani,
Kuhun ſuuren ſaalihini;
Ostankos ſotiſatulan"?
Emo wasten wastaeli:
"On ſatula entinenkin,
Iſon ostama ſatula:
Tottele' emon ſana'a:
Lähde' mustalle merelle,
Tuoll' on neidot kylpemässä,
Waskipäät walenemassa;
Katſo' kuudesta parahin,
Sekä ſelwin ſeitſemästä.
Lauri poika Lappalainen
Totteli emon ſana'a,
Meni mustalle merelle.
Siell' oli neidot kylpemässä,
Waskipäät walenemassa.
Katſoi kuudesta parahan,
Sekä ſelwän ſeitſemästä,

Rahoi neidon, toi kotihin,
Kotiansa katsomahan.
Anopp' ol' ani kawala,
Toi hän tuoreita rukiita,
Laittoi neidon jauhamahan.
Anopp' ol' ani kawala,
Meni kohta katsomahan,
Pisti jauhoihin kätensä,
"Sie huora home'sykerö!
Pilasit hywät jywäni,
Las'it puolen lastumoiksi,
Toisen puolen puoljywiksi,
Kolmannen koko jywiksi."
Anopp' ol' ani kawala,
Meni hän elo tupahan,
"Lauri poika Lappalainen
Ota' ruoska naulasesta,
Jolla neuwot neitoaisi."
Ottamaistasi opetat."
Lauri poika Lappalainen
Totteli emon sana'a;
Otti ruoskan naulasesta,
Jolla neuwoi neitoansa,
Ottamaistansa opetti.
Anop' ol' ani kawala,
Meni hän kiwitupahan,
Pisti jauhoihin kätensä.
Niin on jauhoja kiwellä,
Kuin on lunta Kulwehessa,
Niin on kyyneltä kiwellä,
Kuin wettä Herajoessa.
Anopp' ol' ani kawala.
Woisi woita leiwän päälle,

"Syö' tuota lewätesſäſi,
Hiero' henkäelleſäſi."

Oinon luinen kantele'.

Olin orjana Wirossa,
Käin Wirossa käskyläisnä,
Otin otrat palkastani,
Kaurat kau'an oltuani,
Kylwin otrat Ruotſin maahan,
Wiskaſin Wiron ſar'alle,
Wiron pellon pientareelle.
Menin kohta katſomahan,
Kahden, kolmen yön peräſtä,
Wiiden, kuuden wiimeſtänſä.
Oli miun oino otraſſani,
Siniſarwi ſaareſſani;
Otin oinon toin kotihin,
Panin oinen karſinahan,
Syötin oinon, juotin oinon,
Oinon kyllällä pitelin,
Otin oinon päästä ſarwen,
Wein ſarwen ſepän pajahan.
"Seppueni ſelwueni,
Taitawa takojaſeni!
Ta'oit eilen, ta'oit ennen,
Ta'o' nyt tänäkin päänä,
Ta'o' minulle kanteloinen,
Mill' mä ſoittelen ſodaſſa,
Alla linnan liirettellen."
"Minkä luinen kanteloinen"?
"Oinon luinen kanteloinen."

Takoi seppä taksutteli,
Tietäjäinen tiksutteli,
Takoi miulle kanteloisen.
Uupui kantta kanteloinen.
Läksin kantta etsimähän,
Löysin suolta suuren koiwun,
Niityltä niwerän koiwun,
Te'in tuost' kannen kanteleehen.
Uupui kannel kahta kieltä,
Yhtä kieltä reunimmaista,
Toista kieltä keskimäistä.
Läksin kieltä etsimähän,
Menin tietä pikkaraisen,
Tuli neito wastahani,
Al'oin neidolta kysellä':
"Annas neito tukkiasi,
Hilpiöitä hiuksiasi,"
Neito wasten wastaeli:
"Mihis miun on tukkiani,
Hilpiöitä hiuksiani?"
"Uupui kannel kahta kieltä."
"Kuta kieltä kannel uupui"?
"Uupui kieltä reunimmaista,
Sekä toista keskimäistä."
Antoi neito tukkiansa,
Hilpiöita hiuksiansa;
Sai tuo kannel walmehekši.
Wein mä kanteleen kadulle;
Soitti yksi, soitti toinen,
Ei ilolle milläkäänä.
Wein mä kanteleen tupahan;
Soittiit nuoret, soittiit wanhat,

Soittiit miehet naimattomat,
Soittiit nainehet urohot,
Ei ilolle millekäänä.
Sokea ſopeſſa istui
Itſe wanha Wäinämöinen,
Sokea ſopesta lauſui,
Nurkasta wähänäkönen:
"Tuokaas tänne kanteloinen
Sormille uron ſokean,
Näpille wähänäköſen."
Se ſitte ſomasti ſoitti,
Kuin ſokea ſoitteleepi,
Soitti kuin ſormikintahalla,
Laski kuin lapikkahalla.
Kaikki kanſa kuunteleepi,
Kuin ſokea ſoitteleepi.
Mit' oli miehiä tuwaſſa,
Ne kaikki hatuttapäin,
Mit' oli akkoja tuwaſſa,
Ne kaikki käſi pos'ella,
Mit' oli poikia tuwaſſa,
Ne kaikki weſisſä ſilmin,
Mit' oli tyttöjä tuwaſſa,
Ne oli maaſſa polwillanſa,
Kanteloista kuunteleewat,
Soittoa uron ſokean;
Se ſitte ſomasti ſoitti,
Kuin ſokea ſoitteleepi,
Soitti kuin ſormikintahalla,
Laski kuin lapikkahalla.

Matoſetkin maanalaiſet
Mullalla muhotteleiwat,

Kanteloista kuunnellessa;
Soittoa uron sokean.
Jänikſetkin juokſewaiſet,
Kynſilleen kykisteleiwät,
Kanteloa kuulemahan,
Soittoa uron sokean.
Kalaſetkin kaikellaiſet
Rannalle rakenteleiwat,
Lintuſetkin lentäwäiſet
Okſille ojenteleiwat,
Warwuille warusteleiwat,
Kanteloista kuulemahan.
Mik' oli metsässä eläwä
Kykistyypi kynſillensä.
Suſi juokſi suuret metsät,
Karhu kankahat samoſi;
Suſi särki suuren päänsä,
Karhu kankean nis'ansa,
Järwen jäätä juostessansa,
Iljentä hypätessänsä,
Kanteloista kuulemahan,
Soittoa poj'an sokean.
Se sitte somasti soitti,
Kuin sokea soitteleepi,
Soitti kuin sormikintahalla,
Laski kuin lapikkahalla.

Kojoſen ſotaan lähtö.

Anterus Kojoſen poika
Keſän kengitti hewoista,
Talwen laiwa'a rakenſi
Sotahan on menmäkſenſä.
Anterus Kojoſen poika
Waljasti tuliſen ruunan,
Tuliſella tantereella,
Tuliſen re'en etehen;
Weri kiehui wempeleestä,
Raswa rahkehen nenästä.
Anterus ſotahan läkſi,
Tinatuppi tappelohon,
Tinatuppi wyö hopea,
Hiukſet kullan ſuortuwiſſa,
Parta kullan palmikoiſſa.
Tuotihin ſana jäl'eſtä:
"Jo kuoli ſinun iſoſi."
"Kuin tuo kuoli, jouſ' tuo kuolla',
Ei poika kotihin jouda',
Kyllä miero maahan wiepi;
Kuin lienehe maiſet matkat,
Oroin kuuſin wietäköhön,
Kuuſin kultaſin oroſin,
Toiſin kuuſin kullattomin;
Kuin lienee wetoſet matkat,
Wenoin kuuſin wietäköhön,
Kuuſin kultaſin wenoſin,
Toiſin kuuſin kullattomin."
Anterus ſotahan läkſi,

Tinatuppi tappelohon,
Tinatuppi, wyö hopea,
Hiukset kullan ſuortuwisſa,
Parta kullan palmikoisſa.
Tuotihin ſana jäl'eſtä:
"Kuoli ehtonen emoſi,
Sekä maire' maamueſi."
"Kuin tuo kuoli jouſ' tuo kuolla',
j. n. e.
Anterus ſotahan läkſi,
j. n. e.
"Kuoli wietra wellyeſi."
j. n. e.
"Kuoli ſiitonen ſiſoſi."
"Kuin tuo kuoli, jouſ' tuo kuolla',
Ei poika kotihin jouda',"
Wiel on Turkki tuntematta,
Tattarlainen tappamatta,
Ranſuuſi rannaamatta,
Mies musta murentamatta;
Kyllä miero maahan wiepi."
j. n. e.
Anterus ſotahan läkſi,
j. n. e.
Tuotihin ſana jäl'eſtä
"Kuoli kurja kumppaliſi."
"Jo nyt joudan pois kotihin,
Jo nyt on Turkki tunnettuna,
Tapettuna Tattarlainen,
Ranſuuſi on rannattuna,
Mies musta murennettuna.

Kalewasta.

Kaswatti minun emoni,
Kaswatti kanoja paljon,
Suuren joukon joutſenia;
Kaikki syötti, kaikki ſaattoi,
Kanat aidalle aſetti,
Joutſenet jo'elle ſaattoi,
Weräjille wiedätteli.
Tuli haukka haarotellen,
Weſilintu wieretellen,
Sirotellen ſiipilintu;
Tuli haukka, niin hajotti,
Tuli korppi, niin kohotti,
Weſilintu wei peräti.
Yhden wei Wenäehelle,
Toiſen kantoi Karjalahan,
Kolmannen kotihin jätti,
Yhden Suomehen ſorotti.
Mikä kaswoi Karjalaſſa,
Siint' wasta Kalewa kaswoi;
Mikä Suomeſſa ſikeſi,
Siint' ſikeſi Untamoinen.
Untamo teki tokehen,
Kalewa kalat kokoſi.
Kalewainen kauran kylwi,
Untamon tuwan perähän.
Untamoll' oli uljas uutti,
Söi kaikki Kalewan kauran;
Untamo ä'itteleepi
Kalewalle wellollenſa;
Kalewall' oli kärtſä koira,
Söi tuo uutin Untamolta.

Unto ſuuttui ja wihaſtui;
Tek' tuo ſo'an formiſtanſa,
Kämmenpäiſtänſä käräjät,
Laittoi metſät miekka wyölle,
Leppäſet hopea wyölle,
Pienet metſät piikki wyölle,
Kannot kaſſari ol'alle.
Kalewaiſen nuori minjä,
Katſoi ul'os ikkunaſta;
"Liekk' tämä ume' umakka,
Wain liekko' ſakea ſauwu?
Ei ole' ume' umakka,
Eik' ole' ſakea ſawu,
Untamon ſota tuleepi.
Untamo ſo'an aſetti,
Tappoi ſuuret, tappoi pienet,
Tappoi kaikk' Kalewan kanſan,
Jäi yksi Kalewan poika
Wiidenkymmen wuotta wanha,
Kolmenkymmenen keſonen,
Tuutuhun tutajamahan,
Waaruhun wapajamahan,
Kätkyehen liekkumahan.
Poika liekkui, tukka löyhki,
Kätkyt jänkſi jääräwäinen,
Silta liekkui lehmukſinen,
Tupa kuuſinen kumiſi,
Poj'an pienen liekkueſſa,
Wakahaiſen waaruesſa.
Untamo uh'itteleepi:
"Mihin poika pantanehe,
Kuhun ſurma ſaatanehe.

Pannaan poikanen merehen,
Lasſaan poika Laatukkahan."
Untamo ajatteleepi
Kahden, kolmen yön peräſtä:
"Aik' ois mennä' katſomahan
Mitä poikanen tekeepi,
Jok' on poika ſinne' kuollut."
Laittoi orjan katſomahan;
Orja toi ſanan kotihin:
"Ei poika merehen kuole',
Poik' ei kuole' puolikkohon;
Poika ſoutaapi meressä,
Kulta-aironen kädessä,
Onkiipi meren kaloja,
Ahwenia arweleepi,
Wapa waskinen kädessä,
Siima ſilkkinen nenässä;
Lukeepi meren kaloja,
Mittaapi meretä wettä,
Kultakuppinen kädessä.
"Melkein on meressä wettä,
Kuin on kakſi kauhallista;
Jos ois oikein mitata',
Oſa kolmatta tuliſi."
Untamo uh'itteleepi:
"Mihin poika pantanehe,
Kuhun ſurma ſaatanehe,
Pannaan poika hirſipuuhun."
Untamo ajatteleepi
Kahden, kolmen yön peräſtä:
"Aik' ois mennä' katſomahan
Mitä poikanen tekeepi,

Jok' on poika ſinne' kuollut."
Laittoi orjan katſomahan.
Orja toi ſanan kotihin:
"Poik' ei kuole' hirſipuuhun,
Hirſipuuta kirjoittaapi,
Pieni puikkonen kädeſſä."
Untamo uh'itteleepi:
"Mihin poika pantanehe,
Kuhun ſurma ſaatanehe.
Oiſpa miulla, oiſ tod'ella,
Koiwuja kowia puita
Kolmekymmentä rekeä,
Saarnia ſata rekeä,
Sata ſyltä terwakſia;
Yhd'en poj'an polttimekſi.
Nuo tulehen tuiskatahan,
Poika luod'ahan tulehen.
Untamo ajatteleepi:
Kahd'en, kolmen yön peräſtä:
"Aik' oiſ mennä' katſomahan
Mitä poikanen tekeepi,
Jok' on poika ſinne' kuollut.
Laittoi orjan katſomahan;
Orja toi ſanan kotihin:
"Ei poika tulehen kuole',
Poika iſtuupi tuleſſa,
Poika tulta lietſottaapi,
Lukeepi tulen wihoja,
Tulen töitä arweleepi,
Hiilikoukkunen kädeſſä,
Kypeniä kiihd'ottaapi."
Untamo uh'itteleepi:

"Mihin poika pantanehe."
Pannaan poika paimeneksi
Selwähän sepän kylähän,
Selwälle sepän akalle.
Tuo selwä sepän emäntä
Tuo leipoi kiwestä leiwän,
Teki kaakun kalliosta,
Päältä woisi woiheralla,
Alta jauhoilla silasi,
Pani paimenen ewääksi.
Paha raiska paimen poika
Ajoi lampahat aholle,
Lehmät Lierin kankahalle.
Katsoi pitkän päiwän päälle;
"Aik' ois syödä' armottoman,
Isättömän illastaida."
Katsoi paimen kaakkuansa,
"Leikkas paimen leiwäistänsä.
Weti weitsensä tupesta,
Leikkas leipä'ä palasen;
Weti weitsensä kiwehen,
Karahutti kalliohon.
Paimen suuttui ja wihastui:
"Woi huora home'sykerö!
Malta', malta' huora parka,
Kuin leiwoit kiwestä leiwän,
Te'it sie kaakun kalliosta,
Panit paimenen ewääksi.
Jos itken isoni weistä,
Itket Laukku lehmäjäisi.
Nyt te'en pillin Pienikistä,
Pillin Kirjon kintereestä.

Te'en mä luikun Laukon luusta,
Torwen Torstikin jal'asta,
Soitan suolla mentyäni,
Kankaalla kar'attuani
Mä'en päälle päästyäni.
Kaikk' ajan su^det kokohon,
Karhut kaikki katrahasen."
Pimahutti pillihinsä,
Lujahutti luikkuhunsa,
Suimais tuo sudet kokohon,
Su^det lehmät suolle sorti.
Tuo selwä sepän emäntä
Wiedätteli lehmiänsä:
"Tulkaa lehmäni lehdolta,
Wasikkani warwikolta."
Tuo pahanen paimen poika
Teki karjan karhuloikſi,
Lampahat emäſuſikſi;
Ajoi karhut kartanolle,
Lähtemät emäſuſina.
Tuo selwä sepän emäntä
Tuli ka^dulle katsomahan,
Tuopa paimenta toruupi:
"Pahoin te'it sie paimen pärka."
Paimen wasten wastaeli:
"Ei hywin emäntäkäänä,
Kuin leiwoit kiwestä leiwän,
Ta'oit kaakun kalliosta.

Saaren neito.

Menin mie pilwen piirtä myöten,
Taiwasten ratoja myöten,

Löysin kullat kulmilleni,
Sinilangat silmilleni,
Päälleni hywät hopeat,
Kultalierit leu'oilleni.
Tuli war'as warwikosta,
Mies wihanen witsikosta,
Otti kullat kulmiltani,
Sinilangat silmiltäni,
Päältäni hywät hopeat,
Kultalierit leu'oiltani.
Menin itkien kotihin,
Kallotellen kartanolle.
Iso aitassa asuupi,
Emo aitan rappusilla.
Iso aitasta kysyypi,
Emo aitan rappusilta:
"Mitäs itket piikueni?
"Menin mie pilwen piirtä myöten,"
j. n. e.
"Elä itke' piikueni.
Mene' aittahan mä'elle,
Siell' on kirstu kirstun päällä,
Lipas lippahan tasalla.
Pane' päälleesi parasta,
Kaunehinta kaulalleesi,
Walkeata warrelleesi,
Hienoa hipeälleesi;
Menet kirkkohon kukakssi,
Kappelihin katsotta'a',
Tuota kaikki katseleewat,
Kyseleewät, katseleewat:
"Kenen tyttö, kenen neito,

"Kenen morſian mukoma?
"Turun tyttö, Saaren neito,
Turun morſian mukoma."
"Jospa mie mukoman ſaiſin,
Mukomankin morſiamen.
Sylisſäin ois ſyödesſäni,
Käſisſäin ois käydesſäni.
Joka päiwän pään peſiſin,
Joka wiikko ois uuſi wiitta,
Joka wuoſi uuſi turkki."
"Mitä ſie ſika minusta,
Pulloſuu punawerestä;
Elköön turnus tullokkaana,
Si'an kärſä käy'ökkäänä,
Kuin ei käy' käpykypärä,
Eikä wiere' werkawiitta."

Kadonnut ſuka.

Emo ſynnytti minuista,
Mie ſydäntä ſynnyttelin,
Emo kaswatti minuista,
Mie waan kauno kaswaelin,
Emo hellotti minuista,
Mie waan hiusta hellottelin.
Kuin olin iſon kotona,
Ja elin emoni luona,
Ol' miulla punanen poski,
Sekä leuka leu'an alla,
Kaswoi miulle potra tukka,
Potra tukka, hienot hiukſet,

Kuutra tukka, lii'an pitkä,
Lii'an pitkä ja ſakea.
Ei huoli' ſu'an ſukia',
Si'an harjalla hakata';
Ei ſu'i' iſon ſukanen,
Wellon kampa kampaele'.
Meni welloni Wirohon,
Wiemähän werorahoja,
Päärahoja päästämähän,
Maarahoja makſamahan;
Toi tuolta ſu'an mukoman,
Kimmin kammin kirjoitellun.
Menin mie meren kiwelle,
Meren paaſille pakenin,
Su'in ſulkkutukkiani,
Harjaſin hapeniani.
Suljahti ſuka merehen,
Wellon kampanen wetehen;
Kallistiin mie katſomahan,
Oj'enſiin mie ottamahan,
Suljahdin ſu'an jäl'eſtä.
Menin mie ſyltäni ſywähän,
Ja katala kaswojani.
Mie miekan mereſtä löyſin,
Meren hiekkahernehistä;
Löyſin miekan wellolleni,
Kultawästin kullalleni,
Tuoll' ſopii ſotia käydä',
Narwan tietä narſutella'.
Kaatui kanſa katſomahan;
"Tää miekk' on Tur'usta tuotu,
Talutett' on tappelusta",

Miepä wasten wastaelin:
"Ei miekka Tur'usta tuotu,
Talutett' ei tappelusta;
Mie miekan meresta löysin,
Meren hiekkahernehistä,
Meren mustista mujuista."

Kunnotoin miniä.

Olin orja wellolleni,
Isollein ikuinen piika,
Te'in työtä koko kädeltä,
Wäänsin hartion wä'eltä,
Syöttelin ison sikoja,
Kaswatin emon kanoja,
Lierin eukon lehmoissa,
Laarin eukon lampahia,
Pesin wadit walkehiksi,
Lusikat lumiwaloiksi,
Wiilsin wiikate' ol'alla,
Hatsatin harawan kansa,
Pyysin kurja kunniaista,
Leino lempeitä sanoja;
Luulin aitat annettawan,
Luulin turkit tungettawan,
Werkawiitat wiskattawan.
Kukittelin welloistani,
Kukittelin, kengittelin,
Jal'at uusilla sukilla,
Kädet kirjo kintahilla.
Luulin linnahan menewän,
Herran asioilla ajawan;

Wello käi koſion teitä,
Ajoi neidon askareita.
Tuli tuoalta kotihin,
Tuli tuulena kotihin;
Pani hattunſa jakulle,
Päälle mustat rukkaſenſa.
Itſe päälle istumahan,
Istumahan, itkemähän.
Mie olin nuorin ſiskoloita,
Mie olin nuorin, mie olin pienin,
Mie lakaſin lattiaista,
Niin kyſäſin welloltani:
"Mitä wello ſie ſurusſa,
Alla päin paholla mielin"?
Wello wasten wastaeli:
"Sitä mie ſiſo ſurusſa,
Alla päin paholla mielin;
Ei tule' minulle neidot,
Mikſ' on äiän ſiskoloita,
Eukon lapſia enempi.
Paljon neidolle pitääpi,
Paljon paitoja pitääpi,
Paljon wöitä ja hywiä,
Säkki ſuuri ſäärimöitä,
Kipukkainen kintahia,
Sopukkainen ſormikkaita,
Kydyn paita kymmennyplä,
Nadon paita nakkaeltu,
Siſaren hituhatunen."
Emo kuuli nuo ſanaſet,
Emo wasten wastaeli:
"Wiedähän ſiſot weſille,

Kannetahan kaiwoſuolle.
Sanoi eukon wanhin tyttö:
"Malta', malta' miun emoni,
Wiel on tarwis tyttölöitä,
Jos ei muulloin niin keſällä;
Enſin hellä heinäaika,
Toinen rukihin rutina,
Kolmas kaunis kauran niittö.
Emo kolme tyttöänſä,
Meni meren rantaſehen;
Yhden hurstilla hukutti,
Toiſen waipalla wajotti,
Kolmannen painoi paidallanſa.
Tuotihin emolle minjä,
Tuo himottu, tuo haluttu;
Emon on jauhot jauhamatta,
Ei jauha' himo miniä;
Emon on ſotkut ſotkematta,
Ei ſotke' himo miniä.
Pantiin kangas kankahille,
Kangas istui kaiken wuotta,
Ei kudo' himo miniä.
Kangas kielille rupeſi:
Wiekää minua weſille,
Kantakaate kaiwotielle,
Ehkä kulkijat kutoowat,
Käwelijät käänteleewät.
Kenen tyttöjä ikäwä,
Se ſiitt' nuoita etſimähän.
Emolle tuli ikäwä,
Emo läkſi etſimähän,
Juoks' ſutena ſuuren korwen,

Maan käweli mauriaisna,
Kulki tuo kulon alatse,
Weden alatse wieretteli,
Meni suurelle mä'elle,
Korkealle kukkulalle,
Meni itkien merolle,
Tuolla huusi huikeasti,
Kolme kertaa ja kowasti:
"Tule' nuorin tyttäreni,
Wasikoita waalimahan,
Lattiaa lakasemahan,
Tule' keskin tyttäreni,
Lehmiäni lypsämähän,
Tule' wanhin tyttäreni,
Kangastani katsomahan".
Tyttö wasten wastaeli:
"En pääse' emosuweni,
Wesi on alla, toinen päällä,
Kolmas keskellä syd'äntä.
Tuo' sie tänne' kankahasi,
Täällä kulkijat kutoowat,
Kerjäläiset kelkuttaawat,
Waeltajat walkaseewat,
Tuowat torwena kotihin,
Ommeltuna orren päähän.

Huolissa.

Laulasinmä, taitasinmä,
Wiitsisinmä, wirkkasinmä,
Kuin ei ois kumma kuulijoille,
Ihme' ilman istujille.
Sanoot laulawain ilolla,

Ja remulla reuhakoiwan,
En minä ilolla laula‘,
En remulla reuhakoitse‘,
Laulan huoleni wähetä‘,
Muille mennä‘ murheheni.
Ei miun laulaman pitäiſi,
Ei iloita‘ enſinkäänä;
Miull’ on itkuſat iloni,
Wirteni weden ſekaiſet.
Kuin miun lie ikä lyhempi?
Iloitenkos, itkienkös?
Iloiten ikä lyhempi,
Itkien ikä pitempi.
Ei oo‘ ilta, kun’ en itke‘,
Ei oo‘ kun, kun’ en kujerra‘,
Ei miun laulaman pitäiſi,
Ei iloita‘ kelpajaiſi.
Miull’ on huolet kolmenlaiſet,
Murhehet monennäköiſet,
Iſoni, emoni huolet,
Päälle huoleni omani;
Yhdet huolet pääni päällä,
Toiſet keskipaikallani,
Kolmannet jal’ani alla.
Mitkä huolet pääni päällä,
Ne mie peitän pintelillä;
Mitkä keskipaikallani,
Ne mie wyötän wyön keralla;
Mitk’ owat jal’ani alla,
Ne mie aſtun apſatilla,
Kiwiſillä kenkilläni,
Nauloilla teräkſiſillä.

Sulhotoinna.

Niinpä ennen neito lauloi,
Punaposki pullitteli,
Siniſilmä ſirkutteli,
Mustakulma kuikutteli;
Lauloi lakſon onſiossa,
Woiwotteli wuorten alla:
"Aiwan onnetoin olenkin,
Aiwan onnetoin, osatoin,
Luotu itkemään ikäni,
Aj'an kaiken kaipaamahan.
Naidahan kylältä neidot,
Naidaan neidot naapurista,
Ei minua milloinkana,
Kurjaista ei kulloinkana,
Yhä ylkiä tuleepi,
Suwikauden ſulhaſia;
Käywät kymmenet kyſyjät,
Wiidet, kuudet pitkäwirſut;
Käywät kaarten kartanoissa,
Kotiani kierrätellen.
Mikä lienee miesten mieli,
Miesten poikaisten poloisten;
Mikſi nähneewät minunkin,
Nähneet muita mustemmakſi,
Sekä halwakſi katalan.
Peſen pääni päiwän tullen.
Punanauhoilla punelen,
Silkkinauhoilla ſitelen.

Läksin linnahan likaksi.

Jsoin ol' ikänsä köyhä,
Emoni elinaj'ansa.
Tuli poltti parkkimetsän,
Wesi nousi wehkasuolle;
Poj'asta pohatta kaswoi,
Rikas rengistä tuleepi.
Läksin linnahan likaksi,
Konnun puolle kutsarikssi;
Tulin linnasta liikanta,
Konnun puolta kutsarinta;
Toin ma tuolta sarkawiitan,
Maawetosen werkawiitan.
Tuota puistaawat pohatat,
Sekä rikkaat riiteleewät.
Mie löin riidan rikkahille,
Tappelon talonpoj'ille,
Ja puhuin pohatan kansa:
"Mene' linnahan likaksi,
Konnun puolle kutsarikssi;
Saat sie sieltä sarkawiitan,
Maawetosen werkawiitan.

Paha ja hywä mieli.

Hywä ois kulta kukkarossa,
Kaunis kassas' ois hopea;
Kylmä on kulta kumppalina,
Wilu wieressä hopea.
Paha mieleni tuleepi,

Suru ſuuhun lankeaapi,
Pahan waimon waipan alla,
Kehnon waimon wuotehella;
Hywä mieleni tuleepi,
Nauru ſuuhun lankeaapi,
Kaunon waimon waipan alla,
Hywän waimon wuotehella;
Paha mieleni tuleepi,
Suru ſuuhun lankeaapi,
Hewoſen huwan re'eſsä,
Oron kehnon ohjakſilla;
Hywä mieleni tuleepi,
Laulu ſuuhun lankeaapi,
Hewoſen hywän re'eſsä,
Oron kaunon ohjakſilla.

Häwinnyt hanhi.

Läkſin ſuolle ſotkuilleni,
Löyſin ſuolta mättähäiſen,
Mättähäss' oli kotanen,
Kotaſesta löyſin ukſen.
Kolkutin kotoſen usta,
Rämähytin räystäspuuta;
Tuolta neitonen ſirahti,
Rakkikoira neidon kanssa.
Kyſyttelin neitoſelta:
"Nä'it ſie minun weikkoani"?
"Eilen wietihin ſotahan,
Tänäpänä tappeleewat,

Huomena pois tuleewat."
"Mitä ſie annat weikolleſi"?
"Rätit räystähän pituiſet."
"Mitäs weikko ſinulle tuopi?
Weikko tuopi hanhon miulle."
"Mihin ſie panet hanhueſi"?
"Panen otra-ſalwokſehen."
"Hanho ſyöpi otrat ſiulta."
"Laitan kukon kuulemahan,
Harakan hawaitſemahan,
Mustan linnun muistamahan,
Terwaskannon tietämähän."
Te'in mä tarhan tanhualle,
Teräkſiſtä te'in weräjän,
Raudasta aſetin aidan;
Panin hanhon hautomahan,
Harakan hawaitſemahan,
Mustan linnun muistamahan,
Terwaskannon tietämähän,
Menin itſe jauhamahan.
Jauhoin tynnyrin rukiita,
Wakan wehniä wetelin;
Menin katſoon hanhoani,
Wiel' oli hanhut hautomaſſa.
Menin taaſen jauhamahan.
Jauhoin wakan, jauhoin toiſen,
Kohta kolmatta al'otin;
Menin katſoon hanhoani:
Jo oli hanhut pois pa'ennut.
Ei tuo kukko kuullutkaana,
Harakka hawainnutkana,
Musta lintu muistantkaana,

Terwaskanto tietäntkäänä.
Menin etſiin hanhoani;
Sotkija jo'ella ſotki.
"Sotkija ſiſarueni!
Nä'itkö minun hanhoani"?
"Mikä on merkki hanhollaſi"?
"Siniſiipi, waskiwarwas,
Otſaſſ' on otawan tähti,
Pääſſ' on päiwän pyöryläinen,
Kupu kullan kirjawainen,
"Warpahat was'en waletut.
Sotkija wasten wastaeli:
"Tästä lenſi liehotteli,
Ja ſiwutſe ſiipotteli,
Toinen ſiipi wettä wiilſi,
Toinen taiwasta tapaſi."
Menin etſiin hanhoani;
Kyntäjä aholla kynſi.
Mä kyſelin kyntäjältä,
Anoin atran kantajalta:
"Nä'itkö minun hanhoani"?
Kyntäjä wasten wastaeli:
"Tästä lenſi liehutteli,
Ja ſiwutſe ſiipotteli,
Toinen ſiipi wettä wiilſi,
Toinen taiwasta tapaſi.
Menin uutehen kylähän,
Puutuin uutehen talohon;
Hanhi kiehui kattilaſſa,
Konſa häntä häilähteli,
Konſa kääntyypi käpälä,
Konſa turpa turſahtaapi.

Kukko kuurin maalta.

Lenſi kukko Kuurin maalta,
Laskeiſi Lapista lintu,
Lenſi meidän portin päälle,
Tuosſ' on kukko, tuossa lauloi;
Emo linnulta kyſeli:
"Mitäs laulat laiha lintu"?
Lintu wasten wastaeli:
"Sitä laulan mie emonen!
"Tyttöſi ſotahan mennä',
Poikaſi kotihin jäädä'."
Emoin mielikſi pahoikſi,
Sydämmikſi karkehikſi,
Iſäin mielikſi hywikſi,
Sydämmikſi lämpemikſi.
Lenſi kukko Kuurin maalta,
Laskeiſi lapista lintu,
Lenſi meidän portin päälle,
Tuosſ' on kukko, tuossa lauloi;
Emo linnulta kyſeli:
"Mitäs laulat laiha lintu?
Lintu wasten wastaeli:
"Poikaſi ſotahan mennä',
Tyttöſi kotihin jäädä'.
Emoin mielikſi hywikſi,
Sydämmikſi lämpemikſi,
Iſäin mielikſi pahoikſi,
Sydämmikſi karkehikſi.

Liekkuessa.

Las mie koitan liekuistani,
Kiusaelin kiekuistani,
Onkos liekku wellon tehty,
Wain on wierahan tekemä,
Onkos liekku leppeäinen,
Wain on liekku kankeainen.
Kuin on liekku leppeäinen,
Siitt' on welloni tekemä,
Alus ainoni panema,
Selkäpuu setäni tuoma;
Kuin on liekku kankeainen,
Siitt on wierahan tekemä,
Wenäläisen westelemä,
Karjalaisen kalkuttama.
Kuin on liekku wellon tehty,
Paistan pannun kakkaraisen,
Keitän keltasen munasen,
Tinasessa tiskisessä,
Waskireunassa wadissa;
Kuin on wierahan tekemä,
Wenäläisen westelemä,
Keitän käntyn käärmehiä,
Pion pitkiä matoja.
Tuokaas tuo kylästä kirwes,
Sekä nyrhi naapurista,
Millä liekku leikatahan,
Liekun kanta katkaistahan.
Elä liekku langettele',
Hopeaista horjuttele';
Kuin me marjat maahan meemme,
Linnut liekasta putoomme,

Ei oo' maasta nostajaista,
Ei yles ylentäjäistä,
Wiel' on weikko pikkarainen,
Sitä pienempi ſiſoni;
Kuka meitä maasta nosti,
Kuka liekkuhun yleniſi?

Tanſſin yrittelijä.

Tupa on täynnä tuppiſuita,
Pöytä pönkiä mahoja,
Jakku on täynnä jaarikoita,
Lattia latoneniä;
Ei ole' aſian alkajata,
Ei ilon al'ottajata.
Kuin tulen minä tupahan,
Ajaun katokſen alle,
Tuon iloſen tulleſſani,
Riemun reiſipuolesſani.
Tahdon mie tanſſihin ruweta',
Ilowirtehen wir'etä'.
Pere'mies pere'iſäntä,
Pere'nainen naiſukkainen!
Anteletkos ſie tuwaista,
Lainaelet lattiaista,
Minun leikki lyödäkſeni,
Tanſſin tallaellakſeni.
Kuin et antele' tuwaista,
Lainaele' lattiaista,
Ul'os meidät ukſi wiepi,

Poi'es porstuwa wetääpi;
Me te'emme tarelle tanssin,
Jal'an iskun iljangolle,
Sitt' ei pää lakehen koske',
Otsa ei ortehen kolahda',
Pää ei pamahda' patsahasen,
Jal'at ei sillan liitoksehen.

Tanssiessa.

Tuossa tanssiwat tasaset,
Sekä lystit lyyräjäawät;
Nuoiden sorkat souteleewat,
Nuoie n kääntywät käpälät.
Tuoss' on sorja Suomen poika,
Tuoss' on kaunis Karjalainen,
Tuoss' on purlakka punanen,
Sekä on reima renkimiesi.
Terwe' on emon tekemä,
Sorea emosen saama;
Ei oo' luita luikahdellut,
Jäseniä tielle jäänyt.
Tuossa huojuupi Hotari,
Poika Wänni wäänteleepi;
Jos on potra poikanenkin,
Niin on nätti neitonenkin;
Poika on potra ja korea,
Neito on nätti ja sorea;
Poika on potra kengiltänsä,
Neito on nätti liiwiltänsä.
Jos lie' kesti kengän saaja,
Kesti on kenkien pitäjä,

Jos lie' naasti naulan saaja,
Naasti on naulojen pitäjä,
Jos lie' hiepra helman saaja,
Hiepra on helmojen pitäjä,
En mie seiso' sillallasi,
Seison kemppikengilläni,
En mie istu' penkilläsi,
Istun kemppikengilläni,
En mie tanssi' sillallasi,
Tanssin kemppikengilläni,
Miks' on miulla kempit kengät,
Kempit kengät, hienot helmat?
Siks' on miulla kempit kengät,
Kuin on kemppi kengän saaja;
Siks' on miulle hieprat helmat,
Kuin on hiepra helman saaja.

Tanssin kehoitus.

Miks' ei tyttö laiten tanssi',
Taiten tanssi, laiten laula'?
Tanssikaate työ tasaset,
Notkukaate työkin nuoret,
Niinkuin tanssin mie tasanen,
Niinkuin notkun miekin nuori,
Tällä nuorella i'ällä,
Ihanalla warrellamme,
Nuoren miehen mieltä myöten,
Sulhasen sydäntä myöten,
Nuoren miehen miel' tekeepi,

Sulhaſen ſydän ſyteepi,
Owen ſuuſſa orren alla,
Peräpuolla penkin alla,
Taikinapytyn takana,
Kerran keskilattialla.

Armahan kulku.

(Kantelettaresta otettu.)

Täſſ' on kulta kulkenunna,
Täſſ' on mennyt mielitietty,
Täſſä armas astununna,
Walkea waeltanunna;
Täſſ' on astunut aholla,
Tuoſſ' on istunut kiwellä.
Kiwi on paljon kirkkahampi,
Paaſi toistanſa parempi,
Kangas kahta kaunihimpi,
Lehto wiittä leppeämpi,
Korpi kuutta kukkahampi,
Koko metſä mieluſampi,
Tuon on kultani kul'usta,
Armahani astumasta.

Tuliis tuuli mielellinen.

Kuulin äänen kullaltani,
Rallatuksen raukaltani,
Luulin luona olleheni,

Läsſä lämmitelleheni,
En mä luona ollutkaana,
Läsſä lämmitellytkäänä,
Olin wiiden wirſtan pääſſä,
Kuuden kuukauden nenäſſä.
Tuliis tuuli mielellinen,
Ahawainen kielellinen,
Sanan weiſi, toiſen toiſi,
Kolmannen lähetteleiſi,
Tuonne' toiſehen kylähän,
Tuonne' toiſen wallan päähän.
Tuoll on miulla mielitietto,
Mielitietto, päiwänwietto,
Mies pieni kähärätukka,
Mustakulma ja korea;
On kuin maaſſa manſikkainen,
Tahi marjanen mä'ellä,
Tahi puuſſa pääkkinäinen,
Tahi okſalla omena.

Kultaanſa toiwowa.

Jos miun tuttuni tuliſi,
Armahani asteleiſi,
Tuntiſin mä tuon tulosta,
Arwajaiſin astumasta,
Waikk' ois wielä wirſtan pääſſä,
Tahikko kahden takana;
Wirſtan wastahan meniſin,
Wirſtan kakſi kaapſahtaiſin,
Weräjiä purkamahan,

Aitoja alentamahan;
Wiel' mä wierehen käwiſin,
Waikk' ois wierus werta täynnä,
Wiel' mä kaulan kaappajaiſin,
Waikk' ois karhu kaulan päällä,
Wiel' mä kättä käppäjäiſin,
Waikk' ois käärme' kämmenpäällä,
Sekä ſuuta ſuikkajaiſin,
Waikk' ois ſuu ſuden weressä.

Olutta juonut.

Läkſin ſoille ſoutamahan,
Ahoille ajelemahan.
Tuoll' oli metſät mettä täynnä,
Suot oliit olutta täynnä,
Puun juuret punaista oltta,
Ahot täynnä astioita,
Kannon juuret kannuloita.
Ostin kannun, ostin toiſen,
Kohta kolmatta rupeſin,
Join itſeni juowukſihin,
Join mie itſe', juotin muita.
Rupeſi nukuttamahan,
Jo nukuin makailemahan;
Nukuin nurmelle hywälle,
Waiwuin maalle walkoſelle,
Alle kuuſen kukkalatwan,
Alle haapaſen wenoſen.
Wei war'as hywän hewoſen,

Hiirenkarwaſen hewoſen,
Sekä ſaarniſen ſatulan.
Miepä itkien kotihin,
Kallotellen kartanolle.
Iſo aitaſſa aſuupi,
Emo aitan rappuſilla.
Iſo ennätti kyſyä:
"Mitäs itket poikueni?"
"Sit' itken iſo ſuweni,
Läkſin ſoille ſoutamahan j. n. e.'
Iſo kielſi itkemästä:
"Elä itke' poikueni!
Eilen meillä lehmä poiki,
Teki walkean waſikan,
Sukkajal'an ſuilahutti.
Tuo wied'ähän Wiipurihin,
Tuolla ſaad'ahan ſatoja,
Tuhanſia tungetahan.
Ostetaan oro parempi,
Taikka tamman ſälkewäinen.
Tuo ſyöp' kaurat räystähältä,
Pilweſtä wed'en wetääpi.

Haudalla käwijä.

Piennä petti miun emoni,
Walehteli wanhempani,
Sanoi kuukſi kuolewanſa,
Kahdekſi katoawanſa,
Ei tuo kuukſi kuollutkaana,
Kahdeks' ei kadonnutkaana,

Kuoli kuuksi päiwäksensä,
Katois kaikeksi i'äksi.
Tuli miun emon ikäwä,
Waikea tuli wanhemmaista,
Miull' oli kiire' kirkkoseen,
Miull' oli haudalle haluni.
Käin mä eilen kirkkosessa,
Käin mä eilen, käin mä ennen,
Istuin kirkon penkin päähän,
Kuuntelin emoni ääntä,
Walitusta wanhempani,
En kuullut emoni ääntä,
Walitusta wanhempani,
Muut kuuliit emosen äänen,
Mie en kuullut ensinkään.
Menin itkien takasin,
Menin emoin haudan päälle,
Istumahan, itkemähän.
Tuoss' mä istuin, tuoss' mä itkin,
Tuoss' mä haastelin haluni,
Tuoss' mä haastoin haudan kanssa,
Ja ritajin ristin kanssa;
Emo haudasta hawaitsi,
Emo ennäten kyseli:
"Mitäs itket tyttäreni,
Maanaluinen marjueni"?
Miepä wasten wastaelin:
"Sitä itken mie emoni,
Tuli miull' ikäwän tuska,
Halu kerta haastamista.
Emo wasten wastaeli:
"Elä säre' uksiani,

Pirotteli pienojani,
Ei oo' tehnyt teidän seppä,
Teidän kirwes kilkutellut,
Teidän tappara takonut;
Tään on tehnyt Luojan seppä,
Luojan kirwes kilkutellut,
Luojan tappara takonut."
Tulin itkien kotihin;
Iso istui pöydän päässä.
Iso ennäten kyseli:
"Mitäs itket tyttäreni,
Maanaluinen marjueni"?
"Sitä itken mie isoni:
Käin mie eilen kirkkosessa,
Käin mie eilen, käin mie ennen,
Istuin kirkon penkin päähän;
Kuuntelin emoni ääntä,
Walitusta wanhempani,
Muut kuuliit emosen äänen,
Mie en kuullut ensinkäänä."
Iso wasten wastaeli:
"Elä itke' tyttäreni,
Mie tuon sull' paremman äitin."
Miepä wasten wastaelin:
"Tuot sinä tukan repijän,
Hienon hiukset hierelijän,
Tukat tuulelle jakaapi,
Hienot hiukset hiereleepi."

Eri-kodit.

Olin ennen kuin olinkin,
Olin kuin omenakukka,
Puolakukka kumpareella,
Tahi manſikka mä'ellä;
Olin kukkana kujaſſa,
Kajawana kaiwotiellä.
Kuin olin iſon kotona,
Ja elin emoni luona,
Olin kuin orihewonen,
Tahi tamman ſälkewäinen,
Käin kuin päſſi päätä puien,
Lammas ſorkka'a ſokaten;
Iſo kutſui kukkaſekſi,
Emo päiwän nouſemakſi,
Siskoni punakeräkſi,
Weikkoni ween kalakſi.
Kuin menin kyläkotihin,
Läkſin toiſehen talohon,
Yli pellon naapurihin,
Yli kynnyksen kylähän,
Muutuin mustakſi ſi'akſi,
Takkupääkſi tallukakſi;
Appi kutſui ahkiokſi,
Anoppi peſinpytykſi,
Käly kätkyen jal'akſi,
Nato naattipantiokſi.
Kyll' mä nuoille konſtin tieän,
Muiſtan mutka'a wähäſen:
Anopen ſuſille ſyötän,

30 Apen karhuilla rewitän,
Kälyn syötän käärmehille,
Naon naittelen ſi'oille.

Oli ennen onnimanni.

Oli ennen onnimanni,
Onnimannista matikka,
Matikasta maitopyörä,
Maitopyöräſtä pytikkä,
Pytikäſtä pöytäriſti,
Pöytäriſtiſtä ripukka,
Ripukasta rintakisko,
Rintakiskosta kipuna,
Kipunasta kirjanmerkki,
Kirjanmerkiſtä meteli,
Meteliſtä meidän herra,
Meidän herrasta hewukka,
Hewukasta heinäkelkka,
Heinäkelkasta kekäle',
Kekäleeſtä kenkiraaja,
Kenkiraajasta rapukka,
Rapukasta raidanhaara,
Raidanhaarasta hawukka,
Hawukasta hangonwarſi,
Hangonwarresta watikka,
Watikasta wallesmanni,
Wallesmanniſta matikka,
Matikasta maitopyörä,
Maitopyöräſtä pytikkä,
Pytikäſtä j. n. e. (aina ympäri).

Johdatus Runon tekoon. *)

Al'uksi tarwitsee meidän muutamista syistä puhua' wähän puoltamiseksi runolaulusta, ehkä se, niinkuin tämän kaiken lu'ettua täydellisesti nä'ette, on parahia maallisia Jumalan lahjojamme. Onpa se enemminkin kuin ainoastansa maallinen lahja, ja on se Suomalaisten erinomainen etu, josta taidammekin ylpeytyä' ja iloita'.

Puhtahin ilo ja ihanuus on Jumala, sitä wastoin saastaisin ilkeys on piru. Kaikkea puhdasta iloa ja ihanuutta olemme wel'olliset etsimään ja mielen sekä ruumiin wahwistukseksi ja wirkistykseksi kiitollisesti nauttimaan eikä suinkaan ylenkatsomaan; mutta saastaisuutta ja ilkeyttä olemme aina wel'olliset wälttämään. Kristin usko ja ewangelium owat meille paraaksi iloksi ja autuudeksi sekä täällä että tulewaisuudessa. Mutta mikä on autuus? Ei muu kuin korkein ilo Jumalassa. Hän wi'atointa iloa rakastaakin.

Ei Jumala ole' turhaan säätänyt ilon ja ihanuuden kaikessa luonnossa elostelemaan. Hän rakastaa kuwastellaksensa lukemattomina iloina ja ihanuuksina käsia-

*) Pyydämme lukijoitamme ei paheksimaan, että laulut tähän kirjaan owat tulleet ensimäisiksi. Eihän tuosta kuitenkaan wahinkoa liene'.

loisſansa: taiwaan koreudessa, lintujen wiserryksissä, ketojen komeassa kukkapu'ussa, penikkojen ja kissan poikienkin iloisessa leikittelemisessä ja lukemattomissa muissa. Ihmiselle Hän on antanut taidon pukea' äänensä säweliin (nuotteihin), ja ajatuksensa lauluun, paitsi kaikkia muita huwituksia. Näin on Luojan säätämää lempeä jär'estys kaikille hywäksi.

Kuitenkin löytyy ihmisiä, hywiäkin kristittyjä wielä olewinansa, jotka katsoowat ihmisten wi'atointakin iloa ja huwitusta karsain silmin, ehkä näin wasten Luojan säätämistä sotiessansa eiwät ole' luonnollisesti paljon misäkään woittaneet, muuta kuin joidenkuiden yksinkertaisimpien se'assa. Muiden luotujen iloitsemiseen ja ihantelemiseen ei kuitenkaan heidän paheksimisensa pysty'; ja waatiihan ihmistäkin sama luonto iloille, kuin muitakin luotuja, ja hän siinä siis rikkoo yhtä wähän kuin ne muutkin luodut.

Kuta ankarammat sellaiset heräntäis-mieliset ihmiset owat, sitä wähemmin suwaitseewat kirjojakin, jotka joinkin owat maallisekſi huwitukſekſi ja hyödytykſekſi, eiwätkä ajattele', kuin paljon itsessä pyhässä Raamatussa on sellaista. Raamattu opettaa meitä lempimään kaikkea maallistakin hywää, ja onhan esim. Mosekſen la'issa koko joukko neuwoja maalliſekſi hyödykſi. Historiallistakin on Raamatussa kokonaiset kirjat. Kertoipa Wapahtajakin itse kaikellaisia opettawia kertomuksia ja satuja kansalle. Kuitenkin löytyy sellaisia wähämielisiä, joiden mielestä esim. Kultalan historia, Harjulan onnetto-

muus ja monta muutakin kirjaa owat kelwottomat. Sanoowat: "näisſ' ei nä'y' olewan Jeſuksen nimeäkään." Woiſimme wannoa', että, jos tietämättänſä ja tuntematta nä'yttäiſimme ſellaiſille montakin paikkaa Raamatusta eris leikattuna ja mikſi muuksi kirjaksi nimitettynä, niin kylläpä heittäiſiwät ne luontanſa, niinkuin turhat, kunnottomat ja ſyntiſet lorut muinoinkin. Sellaiſetpa ne owatkin olewinanſa aika waanhurskaita kristittyjä!

Kanſan runo-laulutkin, painetut ſekä painamattomat katſotaan luonnolliſesti ylen ſellaiſilta ihmiſiltä. Ne kutſutaan niiltä kaikki waan "tyhjikſi loruikſi" ja "renkutukſikſi", jos oliſiwat waikka kuinka kaukana kelwottomuudesta. Oliſipa niiden mielikſi, jos koko runolaulua ei löytyiſikään, eikä muitakaan lauluja paitſi hengelliſiä. Woi kurjamieliſyyttä! Jos kanſan lauluja ennen ei oliſi ollut, niin ei oliſi meillä Jumaliſiakaan wirſiä ſanaakaan, ſillä eihän ſitte oliſi ollut laulusta tietoakaan ja kuinkas ſilloin Jumaliſetkaan wirret oliſiwat tulleet tehdyikſi; mutta kuin laulutaito oli maailmaſſa, niin woitiin ſitte ſen awuin tehdä' Jumaliſiakin lauluja ja wirſiä, joiden tähden meidän juuri tulee Jumalata kiittää', että meille on annettu laulutaito, emmekä ſiis ſuinkaan taida' halweksſia' ſitä taitoa, joka meille niin tarpeellinen on ollut. Niin olemme tulleet ſaamaan Wirſikirjammekin.

Kirja, nimeltä Jlolaulu Jeſuksesta on runolaulua ja aiwan kaunis kirja. Tarwitſiſi waan kohennukſia tulewiſsa painoiſsa, niin ſaiſimme ſiitä ylen kauniin runon rakennukſenſakin puolesta. Tiettäwästi tar-

witsi sen tekijän ensin oppia' paljon kansan lauluja, ennen kuin itse tottui runoja tekemään. Samaa tarwittiin al'ussa kaikilta muiltakin, ennen kuin taisiwat kullakin laulutawalla tehdä' Jumalista wirsiä. Jos se, joka tahtoisi wenettä tehdä', katsoisi ylen kirween, sahan ja weitsen käyttämisen, saisiko hän mitä aikaan ja pidettäisikö häntä wiisaana? Ei suinkaan; ja samoin kuin kirwestä, sahaa ja weistä on tarwis wenettä tehtäessä, niin samoin tarwitaan kansan laulutkin tarkoin kerätyiksi, että niitä lukeissa runoille totuttua Jumalisiakin lauluja ruwettaisiin enemmin tekemään. Mutta niinkuin kirweestä, sahasta ja weitsestä on moninkertainen muukin hyöty paitsi weneen tekeminen, niin on kansan lauluistakin. Ne miellyttäawät, huwittaawat ja ilahduttaawat mieltä, wälistä taas liikuttaawat sywältäkin sydäntä. Niistä tottuu ajatus kauniimpaan ja jär'ellisempään juoksuun, usein niinkin etäälle, että itse woipi ruweta' kaunistamaan ajatuksiansa runopukuun, joka jo on suuri woitto ihmisen mielelle. Niistä saadaan tietää', kulla lailla Suomalainen kaunistaa ajatuksensa omin mielin tekemässänsä laulussa. Kuinka hän rakastaa juoksuttaa' ajatustansa; kuinka se näkyy wanhoissa ja nykyisissä kansan lauluissa kunkin aj'an ja tilan erinäisien waatimuksien jälkeen muodistuneeksi. Monenlaisia historiallisia ja muinois-aikuisia tietoja saadaan niistä ja monta muuta, jota oppineemmat helposti käsittäawät, mutta talonpoj'alle on waikeampi ymmärrettäwästi selittää'. Joku wi'atoin ajatus paljaaltansa ei suinkaan katsota' ylen heräntäisiltäkään, mutta sama ajatus kaunistettuna runopukuun, se

jo muka on synti. Toisin owat kuitenkin Jumalan tuomiot, kuin sellaisten ihmisten.

Olemme aina hawainneet niissä paikoin enemmin laulettawan kelwottomia ja ruokottomia runoja ja lauluja, joissa kauniita ja siweitä wähemmin löytyy. Onkin se aiwan luonnollista. Ihmisen mieli ei missään rakasta' aiwan lauluttomana olla'. Jos siis hywiä ja mieluisia lauluja ei ole' käsillä, niin pakottuu mieli enemmin puuttumaan niihin käsillä olewiin huonompiin lauluihin. Sentähden on aiwan tarpeellinen saada' hywiä kansan lauluja kirjojenkin kautta lewitetyiksi, että parempuus niissäkin tulisi enemmin käsille ja ansaitun arwonsa saamaan, ja kunnottomuus tulisi tarpeettomaksi ja heitetyksi ylenkatseehensa; sanalla sanoen: hywä pitää niissäkin saataman edistetyksi ja pahuus poistetuksi, jota jokainen olemme wel'olliset woimiamme myöten pyytämään. On niitä hywissäkin laulupaikoissa kunnottomia lauluja, mutta on toki hywiäkin niille waraksi, jotka niitä mielisteleewät. Huonoissa laulupaikoissa tämä wara puuttuu, ja sepä se pahan tekeekin.

Kalewalan ja Kantelettaren kirjat antaawat kyllä laulamista ja lukemista, mutta suurina kirjoina ja siis kalliimmassa, ehkä kanteletar nyt kyllä entisestänsä puoleksi alennetussa hinnassa, owat ne waikeasti lewenneet kansan käsiin. Tätä auttaaksemme olemme keräyksistämme tässä pienemmässä kirjassa antaneet walitun joukon kansan runoja ja ynnä Johdatuksen Runon Tekoon, että jokainen, joka tuntee itsellänsä olewan kutsumuksen ja luonnol-

liſen taipumukſen runolaulun tekoon, mahtaiſi yläwämmälle edistää' ja oikein käyttää' tämän kauniin lahjanſa.

Kantelettaren alkulauſeessa ja'etaan kanſan runot wiiteen oſaan: kertomus- ja loihtu-runot, laulu-runot, wirſi- ja oſotelma-runot. Ne kahta edellistä laatua runot owat enimmiten mieswä'en tekemiä, mutta ne kolme jälkimäistä laatua ne owat ſuurimmakſi oſakſi naiswä'en, erinomattain tyttöjen tekemiä, joita yleiſeen on paljoa, enemmin kuin mieswä'en tekemiä runoja, ja woittaawat niitä laadusſanſa aiwan paljon ſulomieliſillä ja kaikin puolin etuſammilla ſiſällykſillänſä. Muiſſa kieliſſä owat ſitä wastaan naispuolet wähemmällä woitolla laulusſa kuin mieswäki. Saatamme ſiis toiwottaakkin onnea Suomen neitiſille wallaswä'estäkin, että enemmin ſuomiſtuttuanne taidatte ruweta' tekemään kotimaallemme paljoa enemmin kunniata tekemillänne ſuloiſilla runolauluilla, kuin ſuomiſtuwat herrasmiehet. Siihen teidän oliſikin wel'olliſuutenne pyrkiä'.

Neitinen, eikös ſe ole' kaunis ſana kuulla' ja melkein yhtä ääntä kuin muiſſa kieliſſä niedlich, nätt. Ainakin on ſe etuſampi kuin nuo tympeät Mamſeli, Nyökinä. Näin ſuloiſena ja lempeänä itſellennekin kuulla' tahtoiſi kotimainen äidinkielemme Ruotſin kielen ſiaan tulla' wähitellen nyt jo anastamaan ääntelemiſtänne kuuluakſenſa ſitä ſuloiſemmalta. Tähän kieleenhän teitä ſilläkin miellytellään että ko'etaan todiſtaa' tulewanne woittamaan kaikki mieſpuolet totiſeſſa runolliſeſſa kukoiſtukſeſſa; todella ei wähä etu.

Kyllä on kielen niin kuin työkalunkin kanſſa laita; kuta

suuremmassa täydellisyydessä ja toimessa se on, sitä paremmin käypi sillä työ, ja että mielen työkseenteleminen Suomen kielellä sen oiwallisuuden tähden käypi tosiansakin paremmin ja onnellisemmasti kuin muilla luonnolta wähemmin warustetuilla kielillä, sen todistaawat Suomen kansan mielen tuotteet: ne jo maailman mainiot laulut Kalewalassa ja Kantelettaressa, paljot ja osaawasti tehdyt Sanalaskut, Arwaukset j. m. m. Että sitä wastaan undempia suomalaisia kirjallisia te'oksia, jotka samaa todistaisiwat, ei löydy', siihen on omat syynsä. Kirjaelioiden tawallinen ajatus- ja puhe'kieli on Ruotsia. Muukalaisilla kielillä saawat he suullisesti sekä kirjallisesti pi'an kaiken, oppinsa ja walistuksensa. Näin owat kaikessa muukalaiselta mieleltä piiritetyt. Onkos sitte ihme', jos oma suomalainen mieli niin wähästä waarista ja harjoituksesta jääpi laimiin.

Monet oppineet woiwatkin kyllä työkseennellä' aiwan yhtä helposti useammallakin kielellä wuorotellen, mutta nämät oppineilta tawallisesti käytetyt kielet owat itsetkin melkein yhden arwoiset, niin etteiwät warsin erinomaista eroitusta waikuttaa' woikkaan. 'Suomen kielellä sitä wastaan on suuria etuja ja omituinen luonto, niin että sen juuri pitäisikin paraiten osoittaman, tokko erinäiset kielet ajateltaessa käytettyinä waikuttaawat mielen työkseentelemiseen erilailla ja millä lailla. Soweliaammalta on meistä kyllä tuntunut Suomen kieli kirjallisissa työkseentelemisissämme kuin Ruotsin kieli, ehkä kyllä olemme wierautuneet pois Suomen kielellä tawallisesti ajattelemasta. Samaa olemme kuulleet

muutamien muidenkin wakuuttawan. Luuliſi toki mielen kirjalliſiſsakin töisſä ſiinä kieleſsä herkemmin juokſewan, johon miltei aina niin walweilla kuin uniſsakin on totuttu; mutta niin ei ole'.

Syy tähän on ſe, että Ruotſin kieli, niin kuin muutkin wanhemmat oppineiden kielet, on kirjalla ſaanut kielen tawalliſesta, luonnolliſesta ajatukſen juokſusta wähän er'enneen, jähmiſtyneen muodon. Ruotſin kirjakielen muodiſtumiſen aj'alla oſattiin wielä lii'an wähän tähyſtyä' kielen omaluontoiſeen mielenjuokſuun, mutta enemmin pidettiin Latinaa, Ranſkaa ja Saksaa tarpeelliſina eſikuwina, joihin waiwuttiinkin niin, että nyt ei woidakkaan päästä' rahwaan yleiſeen omaluontoiſeen kieleen. On jo ſaatu ſiitä er'ennyt ja kirjakieltä likentynyt herraſmurrekkin. Mahtaa kyllä Ruotſin kielen welttoſääntönen ja wajanainen kielirakennus tehdä' luonnolliſen ajatukſenkin weltommakſi, jonkatähden lieneekin ollut ſuurempi tarwiſkin, panna' ſen kirjakieltä jäykempiin ſiteihin.

Suomen kirjakieltä ſitä waſtaan perusſtetaan ſelwätänſä aiwan omalle perusſtukſellenſa eikä muukalaiſuukſa ſiihen ſuwaita'. Suomen kielen paljon täydelliſempi ja lujaſääntönen kielirakennus on ſaattanut ajatukſenkin luonnolliſeſsa ja wapaaſsa juokſuſsanſa aina helpommaſti pyſymään wakawaſsa jär'eſtyksesſä ja ſenkautta tehnyt ſen luotettawammakſi. Ei ſiis olekkaan niin ihmettä, jos Suomen kieltä Ruotſin kielen ſuhteen on helpompi kirjalla käyttää', taikka että ſe wähintäkin tuntuu helpommalta, kuin luuliſi ſiitä ſuhteeſta,

että Ruotsin kieleen on enemmin totuttu kuin Suomen kieleen.

Aiwan tarpeellista on siis saada' nouſewa ja tulewa polwi herras-ſu'usta käyttämään omaa Suomen kieltämme tawalliſena ajatus- ja puhe'kielenä. Ilahduttawa ja ylen kiitettäwä on, että wallaswäki etenkin Wiipurisſa on lapſillenſa pieneſtä alkaen jo ruwennut opettamaan paljaſta Suomen kieltä puhumaan. Sillä lailla ſitä pitäiſi kaiken Suomen herraswä'en ruweta' tekemään lapſillenſa. Ymmärrykſeksi kutſutaan ſe taito, että ihminen ajattelee. Mainitſimme ajattelemiſen käywän Suomen kielellä paremmin kuin muilla; ſiis tekee Suomen kielen käyttäminen lapſien ymmärrykſenkin teräwämmäkſi kuin muut kielet. Eikä kukaan kieltäne' mielen ja ymmärryksen paljon ſellaiſeksi tulewan, kuin ſe lapſeſſa herätetään ja pohjuſtetaan.

Muutamat pyytääwät lapſiaanſa jo enſi al'usta oppimaan monta kieltä, kolme, neljäkin yhtaikaa, mutta lieneeköhän tuoſta mielen wapaalle muodiſtumiſelle etua. Olemme tulleet tietämään, että ſellaiſet lapſet neljän jos ei uſeammankin wuoden wanhana wieläkään eiwät saa' yhdelläkään kielellä ajatukſiaanſa ja ſanojanſa oikein ſelwällä kunnolla kokoon. Waikeammalta tuntuu Ruotſin kielen, ykſinänſäkin oppiminen lapſille, kuin Suomen kielen, ſillä kuin Ruotſin kieltä oppineet lapſet wielä eiwät aina ymmärrä' oikein käyttää' ſanoja en ja ett ſekä monta ſäännöttömyyttä, niin Suomen kieltä oppineelta ſe juokſee aiwan rentonanſa. Jokainen ymmärtänee ſen olewan

woitokſi, että lapſen ymmärrys aikaiſin pääſee hywälle jal'alle, taikka että ajatuswoima wakautuu yhdellä ja kunnolliſella kielellä, jonka peräſtä ſe wasta on tointunut lujempaan työhön ja oppimiſeen.

Mitä olemme nyt puhuneet, ei kyllä nä'y' kuuluwan runolliſiin aſioihin, mutta ſeuraawien mietteiden tähden olemme täydelliſyyden wuokſi puhelleet wähän laajemmaltakin. Kaikki kanſat, jotka enemmin omituiſella walistukſella owat ker'enneet alkaa', owat tulleet ſiihen heräteryiksi lauluiltanſa, ei kieleltä yksinänſä. Se oli ſiis laulu, joka huiskutteli kanſatkin lapſuudestanſa miehiſtymään. Tyhjän wuokſi ei Jumala ſuinkaan antanut laulun syntyä', kuin ilman lanlutta kukaties kaikki kanſat wielä oliſiwat raakalaiſten tilaſſa. Wasta ſitte, kuin mieli näki ajattelemanſa laululla kaunistettuna, kääntyi ſe ſitä ihaelemaan ja ihmettelemään ſekä enemmin ja enemmin holhomaan ja käyttämään. Grekalaiſet oliwat Orpheukſen, Homeiron j. m. ſ. aikoina ſellaiſeſſa miehiſtymiſen tilaſſa; ſamoin Suomalaiſetkin Kalewalan ſyntymäaikoina.

Kuin kanſojen, niin on lapſienkin kanſſa laita. Laulut kohottaawat heidänkin mieleuſä paljoa paremmin wirkkumaan ja juuri kuin kukkimaan. Aiwan hywä oliſi ſiis, jos lapſille kielen ſiwuſſa opetettaiſiin kauniita ja ſopiwia kanſan runolauluja, laulelemaan *); kaikki yhtä wapaasti ja luonnolliſesti kuin ſe rahwaan lapſien ſe'-

*) Arwantukſetkin tekeewät lapſien ymmärrykſelle hywää. Katſo': "Suomi 1841" ja "Suomen Kanſan Arwoitukſien" eſipuheeſſa.

asſa tapahtun. Siihenpä juuri onkin lapſien Suomen kielen oppiminen wälttämätöin, mutta wasta laulajen kautta tuleekin tämä oppiminen kauniille kukalle ja tuottaa ſitä ihanampia wiljoja. Tämän kaiken ſuurta etua emme tarwinne' täsſä ruweta' lu'ettelemaan. Sen ſanomme waan, että ainoastanſa ſillä lailla tuleewat mielet lapſien päisſä warſinaiſiksi puhtaiksi ſuomalaiſiksi. Mutta tähänpä oikeastanſa tarwitaan periſuomalaiſia kouluja ja paljon uuſia kirjoja Suomen kielelle, jos wastempanakin elämäsſä tätä ſuomalaista mieltä kirjalliſillakin harjoituksilla pyydetään pidättää' wireillä. Al'uksi on jo kyllä ſekä ſuomalaiſia kouluja että tarpeelliſia kirjojakin, ja hywä toiwo on, ſellaiſenkin aj'an kohta tulewan, jona molempia löytyy enemmin tarpeen mukaan kuin nyt, ja jolloin wasta nähdään, millaiſia periſuomalaiſet mielentuotteet kirjalliſisſa ja tietoudelliſisſa aſioisſa tuleewat olemaan *).

Kalewalan ja Kantelettaren laulujen arwo on ſekä koti- että ulkomaalla tunnettu ja yliſtetty paraiden laulute'okſien werroille. Kyllä luuliſi ſiis niiden olewan paraiden oppineiden ja wiiſaimpien miehien tekemiä, mutta kaikille on tietty, että eiwät ole' ſen parempien kuin aiwan talonpoikien tekemiä jok' ainoa; wieläpä paraat eli Kalewalan runot ja osakſi Kantelettarenkin ſellaiſilla aj'oilla tehtyjä, joilla Suomalaiſet oliwat wailla pi'an

*) Tästä eteen päin on enin osa otettu kirjoituksestamme 1847 wuoden Suomettaren 11, 13 ja 14 lehdestä, kuitenkin parannettuna ja liſättynä.

ſanoen kaikkea, mitä nyt opikſi arwataan, koska eiwät wielä tietäneet Kristinuskosta eikä nykyiseſtä kirjalu'usta mitään. Kuitenkin oli heillä ſilloin neroa niin teräwää, että pukiwat ajatukſenſa, ſatunſa, wiiſautenſa, ylipäin kaiken nerokkaamman tietonſa niin ſomaſti ja oſaawaſti ſanoihin, että nytkin maailman kuuluiſimmat ja oppineimmat miehet niitä ihmetteleewät. Tuskin woiwat ymmärtää', kuinka ne näkyjänſä niin ſaamattomat Suomalaiſet owat woineet niin ihmeelliſeſti elehdyttää' mielenſä ja ajatukſenſa juokſun täällä kurjaſſa pohjaiſeſſa, joten waan muutamien lämpimien maiden, niinkuin Italian, Grekan ja Indian paraaſſa rikkaudeſſa elostelewa luonto ja monin puuhin wirkkuwa ihmiſyys jonkun teräwimmän mielen on elehdyttänyt.

Profeſſor Palmblad ſanoo kirjaſſanſa, "**Grekisk Fornkunskap**" enſimäiſen oſan 103 ſiwulla wanhimmiſta ja kuuluiſimmiſta Grekalaiſiſta lauluiſta ſeuraawalla tawalla: "Niin ſuurien te'okſien kuin Iliadin ja Odyſſeian muiſtiſſa ſäilyttäminen on ainakin puoleksi ihme', ſanottakoon mitä hywänſä. Kuinka on ſe mahdollista, että ſenmukoma joukko lauluja kirjan awutta oliſi woinut pyſytteleidä' niin monta ſataa wuotta." Täſſä on puhe' wähintäkin puolta lyhyemmäſtä aj'aſta, kuin Kalewalan runot owat Suomalaiſten muiſtiſſa tulleet ſäilytetyikſi. Oliſi ſiis ſyytä, lukea' ſitä paljoa ſuuremmakſi ihmeekſi, kuin mainittujen Grekalaiſten laulujen muiſtiſſa ſäilyttämiſtä. Paljon epäelemme, jos tynkääkään Iliadiſta ja Odyſſeiaſta oliſi jäl'ille, jos yhtä kau'an kuin Kalewalan runot

oliſiwat tarwinneet muiſtilta ſäilytettää'. Tämäkin todiſtaa Suomalaiſen mielen wakawuutta.

Nämät rahwaan muiſtiin niin lujaan rakaſtuneet runot ſyntyiwät, niinkuin jo wirkoimme, ſillä aj'alla, jolloin Suomalaiſet wielä oliwat paljoa alemmalla opin portaalla, kuin nyt owat ja kuin ennen Grekalaiſetkin ooliwat Iliadin ja Odyſſeian ſynty-aikoina. Mutta jos Suomalaiſet nyt owat ſaaneet enemmin oppia ja wiiſautta, kuin Kalewalan tekemä-aj'oilla, niin mikſi eiwät enään te'ekkään ſellaiſia runoja kaikella tiedollanſa ja taidollanſa? Syynä tähän erilaiſuuteen on ſe, että Suomalaiſet ennen kuin tuliwat wieraan wallan alle, jolle aj'alle Kalewalan ſynty tiettäwäſti on aſetettawa, oliwat itſe'päällänſä; itſe' oli ſilloin heidän kaikkenſa, paraanſa, rakaſtettunſa ja kunniaſſa pidettynſä. Itſiſänſä ja itſillenſä eliwät ja antautuiwat ſilloin tukkunanſa. Runot oliwat ſilloin yläwintä ja kauniinta heidän mielellänſä, koko uskonoppinſa oli runopu'uſſa; ſentähden käänſiwätkin runoihin paraan mieliwoimanſa. Täyſimmällänſä oli ſilloin totuus ſanoiſſa:

"Luonto laulajan tekeepi,
Itſe into ilmoittaapi,
Mitä lauluhun latoopi,
Wierettääpi wirtehenſä."

Luonnon ſyliſſä huoletta ja wapaina lewäteſſänſä tuliwat he ſen erinomaiſiksi tuttawikſi, jonka tähden laulu-into ſai heiſſä wapaaſti wallita'. Tämän on hawainnut Tohtor Lönnrotkin, ja Kantelettaren alkulauſeeſſa ſanoo hän: "kan-

san runoissa luonnon woittawan." Mainio professor Grimm samoin ylistelee Kalewalassa "luontoa kuwaelewaa mieltä," jonka wertaista sanoo pi'an ei muu'alla löytywän kuin Indian wanhoissa lauluissa.

Laulut silloin tuliwat juuri kuin itsistänsä, taikka niinkuin Tohtor Lönnrot sanoo: "kansan runoja ei juuri saatakkaan tehdyiksi sanoa'. Niitä ei tehdä', waan ne tekeytyywät itsestänsä, syntyywät, kaswaawat ja muodostuuwat semmoisiksi ilman erityisettä tekijän huoletta. Se maa, joka niitä kaswattaa, on itse mieli ja ajatus, ne siemenet, joista sikiääwät, owat kaikkinaiset mielen waikutukset."

"Sinne' laulaja meneepi,
Kunne' wirsi wiittajaapi"

woiwat silloin Suomalaiset täydellä todella sanoa', sillä silloin ei mikään estänyt laulua heidän mieltänsä wapaasti intouttamasta ja ohjaamasta.

Mutta kuin tuliwat Suomalaiset wieraan wallan alle, niin painahtui mielikin ja hajosi wieraisiin ja äkkinäisiin asioihin. Nyt eiwät enään olleet itsiensä, waan toisien. Kaikki oma halwastui. Into enään ei woinut huoletta leimuta'; ainoastansa huolilla oli nyt estämätöin ja sitä suurempi walta. Nyt siis oikein taisikin laulaa':

"Kyllä huoli wirttä tuopi,
Murhe' wirttä muistuttaapi,
Kaiho kantaapi sanoja,
Miel'alanen arweloa."

Tähän wieraswallan aikaan kuuluwia owat enim

mät wirret Kantelettaresſa, erinomattain 1:ſesſä ja 2:ſeſſa oſaſſa.

Nytpä on jo Suomi päästnyt pois Ruotſin wallasta ja aina eloſammasti warmistuen wapautaikſen ehtimiſeen lii'asta ruotſalaiſuudesta. Puhtaana ja wereksin woimin kohotaikſen Suomalaiſuus maasſamme; ſe on ruwennut hakemaan etuukſianſa, löytänyt niiden ſe'asſa runo-laulumme erinomaiſen mainiokſi ja ſaattanut ſen jo kunniaan maailman ihmeteltäwäkſi ja itſillemme ylpeydekſi. Eräs maamiehemme ſanoo kirjoitukſeſſa: "wasta Kalewalaa lukiesſani tunſinkin itſeni oikein ylpeäkſi, että olen Suomalainen, ja todella minua ei ilahduta', kuin ei kellään muulla kanſalla ole' niin kaunista ja yläwätä rahwaan laulua, kuin Suomalaiſilla." Nyt toiwomme runolaulun arwohonſa pääsneenä uudekſestanſa rupeawan kukoiſtamaan ja tulokſia tuottawan, jotka wanhojenkin rinnalla eiwät häpeä'.

Toiwottelemiſilla täsſä kuitenkaan ei saada' mitään aikaan, ſillä ehkä mieli, miehien päisſä itſestänſä kyllä on yhdenwoimainen kuin ennenkin, niin ei ſe kuitenkaan johdatukſetta saa' koskaan laulua aikaan. Kuulusta tottuu mieli runon rakennukſeen ja juokſuun, mutta kuin waan kehnoja runoja taikka ei niitäkään kuulla', niin "eihän tyhjästä ole' ottamista." Tarwitſee mielen enſin waikka millä lailla tottua' runoille, tulla' niiden kanſsa warſin tutuksi, ſitte wasta woipi yritellä' ruweta' runon te'olle.

Kuulu yksinänsä nyt on tullut kehnoksi runo-opettajaksi; tarwitaan kuitenkin oppia‘ ja tottua‘, jos tahdotaan tulla‘ joinkin kelwolliseksi runoelijaksi. Kuulun apulaiseksi tarwitsee nyt tulla‘ kirjallinen neuwoja. Tohtor Lönnrot kyllä on Kalewalan esipuheessa ja ruotsiksi "Kallawedessäkin N:o 3, 1845" kirjoittanut runo-opista teräwällä älyllä, mutta monta mutkaa on wielä jäänyt kajoamatta, jotka kuitenkin owat kelwolliselle runoelijalle aiwan tarpeelliset tietää‘.

Ensin tarwitsee meidän selittää‘, mitä tawuiden kor'olla ja arwolla ymmärretään. Korko on sanoissa eräiden tawuiden kowempi eli korkeampi ääntäminen kuin toisien. Kaikissa sanoissa kor'otetaan ensimäinen tawuu, ja enimmissä ilman sitä kolmans, wiidens, seitsemäns j. n. e. eli joka toinen tawuu al'usta alkaen; toisissa kor'otetaan, paitsi ensimäistä, 4:ns, 6:ns, 8:ns j. n. e. Sanan wiimeistä tawuuta ei kuitenkaan milloinkaan kor'oteta‘. Ensimäisellä tawuulla on aina kowempi korko ja kutsutaan pääkor'oksi; jäl'emmäisten tawuiden korko on wienompi ja kutsutaan syrjäkor'oksi; esim. sána, héwosèlla, tóttumàttomùudellánsa, mutta tóttelemàttomùudellànsa, joka äännettynä tóttelèmattòmuudèllansa olisi miltei tuntematoin. Näissä esimerkissä on ' pääkor'on ja ` syrjäkor'on merkki; merkittömät tawuut owat kor'ottomat.

Arwo on tawuiden erilainen pituus. Itse‘kukin ymmärtää helposti ensimäisen tawuun pit'emmäksi sanassa waara kuin wara, ja wiimeisen pit'empi sanas-

ſa wapaa (fri) kuin wapa (spö). Samoin on ſanoiſſa köyſi, kaita, kanta, kuorma, kannas, enſimäinen tawuu pit'empi kuin ſanoiſſa kylä, kana. Arwo tarwitaan täſſä jakaa' kahteen oſaan: pitkä ja lyhyt arwo.

Pitkä on kor'olliſen tawuun arwo, niin pi'an kuin lopetaiſſen kerakkaalla eli äänettömällä puuſtawilla *) (konſonant), eſim. ſaarwa, ſarwi, armo, itku, kórkeàmpi, lú'etèlla, kántelemàlla j. n. e.; ja ainakin niiden tawuiden arwo, joiſſa on kakſi äänikäſtä eli äänelliſſä puuſtawia (vokal), eſim. ſeuruu, waiwaamaan, tekeytyy, antaa j. n. e., paitſi jos wallollinen eli enimmiſſä maakunniſſa juuri wähän taikka ei enſinkään kuuluwa i on toiſena kerakkaana ſanan kor'ottomiſſa tawuiſſa, eſim. ſanoiſſa waiwainen, kului, ilmoin, jotka enimmiſſä paikoin ſaatetaan ääntää' waiwanen, kulu, ilmon. Toiſin on ſanoiſſa: tarpeiſſa, wastailla', antain j. n. e., joiſta i ei miſſään ſiattomakſi heitetä' pois ja oikeaſtanſa onkin eri tawuuta, jokſi ſe runoſſa ainakin tekeytyy, niinkuin tarpehiſſa, wastaella, antaen, joten molemmat wiimeiſet ſanat ja niiden laiſet owatkin kirjoitettawat. Sellainen ſana, kuin iskein, on tawalliſeſti ſillänſä, mutta pidetään kuitenkin kolmitawuiſena, iske-in (iskejen, iskihen), eſim. ſilmin iskein itähän.

Lyhyt-arwoinen on jokainen kor'otoin tawuu niin pi'an kuin ſillä on ykſi äänikäs, taikka tuo wallollinen i

*) Katſo' jokaiſen aapiskirjan al'uſſa.

toiſena ääniſkäänä. Samoin kor'ollinenkin tawuu, joka yhdellä ääniſkäällänſä myös lopetaiſſen, ja on ſilloin ykſitaikka korkeinta kakſi-puuſtawinen; eſim. ſuuremmat, jo, ſe, matalana, elo j. n. e.

Nyt woimme ruweta' itſeſtä runorakennuksesta puhumaan. Runomitta perustaiſſen ſamalle yleiſelle ſäännölle, kuin ſanojenkin, nim. että korko wuorotteleſſen enimmiten joka toiſella tawuulla, niinkuin: tòttumàttomùudellànſa, tóttelemáttomúudellànſa. Näidenlaiſien kielemme pi'an piſimpien ſanojen pituiſiſſi eli 8 ja 9 tawuiſiſſi on kielen määrisſä pyſywä laulanto runon wärſytkin eli oikeimmin ſäkeet aſettanut; niinkuin ſäkeisſä:

"Waka wanha Wäinämöinen,
Tietäjä i'än ikuinen.
Ei ole' täsſä nuoriſosſa.
Ei tule' tuonelta kotihin".

Runolaulun mittakorko kuitenkin on aina eroitettawa ſanojen kor'osta, joka ſen jälkeen kuin ſanat owat aſetetut ſäkeeſen, woipi olla' millä ſäkeen tawuulla hywänſä, paitſi wiimeiſtä, jolle pääkorko taikka ykſitawuinen ſana ei koskaan woi' tulla', jonka tähden ſä'e': lähe myötäni minun nyt on wirhellinen. Sanojen korko waltaa lu'ettaeſſa runoa, mutta laulettaeſſa mitan korko, taikka runoa lu'etaan niin, että ſanojen kor'ot kor'otetaan, mutta lauletaan niin, että waan mittakor'ot kuuluuwat; eſim.: mieleni minun tekeepi, tulee laulaeſſa kuulumaan kuin oliſiwat ſanat: miele nimi nunte keepi. Jo tästä nähdään, että ſäkeet jakautuuwat neljään oſaan, ja

jokaisessa on 2 tawuuta, paitsi että ensimäisessä osassa toisinansa on 3 tawuuta. Seuraawissa säkeissä owat osat wiiwoilla eroitetut. Säkeessä: syötti | miehen, | juotti | miehen, tekee niinkuin näkyykin jokainen sana täyden osan, mutta säkeessä: sano | lieto | Lemmin|käinen tekeewät kaksi edellistä sanaa kumpainenkin yhden ja jälkimäinen yksin 2 osaa. Säkeessä: itki | impy | en hi | wukset, tekee ensimäinen sana yhden, toinen impyen ja kolmans hiwukset yhteensä 3 osaa ja edellisessä: miele|ni mi|nun te|keepi ei te'e' yksikään, erityinen sana täyttä osaa, waan osat saadaan murtuneina kahdesta eri sanoihin kuuluwista tawuista, niinkuin sama sä'e' osihinsa ja'ettuna näyttää'. Säkeessä kaata' ei kauhalla älyä on ensimäisessä osassa 3 tawuuta.

Edellinen tawuu itse'kusakin säkeen osassa kutsutaan iskuksi, ja jälkimäinen laskuksi. Jos nyt missä osassa hywänsä sana loppuu iskulla ja lasku alkaa toisen sanan, niin on se osa murrettu ja sellainen sanojen liitos samassa osassa kutsutaan murroksi. Paitsi wiimeistä woiwat muut osat jokainen murtua'. Edelliset: lähe myötäni minun nyt on ensimäinen ja toinen osa murrotoin, kolmans: -ni mi-, murrettu; samoin neljäns: -nun nyt, ehkä wäärin jo edellä mainitusta syystä.

Lyhyt pääkor'ollinen tawuu ei koskaan saa' olla' iskussa, paitsi ensimmäisessä, jossa sitä onkin waikea aina wältää', niinkuin säkeessä: sowittelin sommelolle. Sitä wastaan on säkeessä mieli ruweta' runoille isku rukankea. Samoin on säkeessä, weri seiso' kuni seinä

tawuu ku wirhellinen. Mitan korko ja pääkorko owat siis lii'an paljot saamaan siaa lyhyellä tawuulla muu'alla kuin enſimäiſesſä iskusſa. Tämä wirhi kutſutaan iskurikokſi, mutta oſoitettu on, ſen enſimäiſesſä iskusſa ei olewan wi'alliſen.

Pitkä, erinomattain pääkor'ollinen tawuu, ei taas enſinkään ſaa' olla' laskusſa, paitſi enſimäiſesſä. Sä'e': wanhalle Wäinämöiſelle, on ſiis aiwan wirhellinen, koska laskut Wäi ja möi owat pitkät ja enſimäinen pääkor'ollinen. Tämä wirhi kutſutaan laskurikokſi. On syrjäkor'ollinenkin pitkä tawuu laskurikkona haitakſi, niinkuin säkeesſä: lapſeni wakawunteni, hienoa hipeälleni; wähemmin haittaa kor'otoin pitkä tawuu laskurikkona, niinkuin: ohoh hullu hulluuttani. Enſimäiſesſä oſaasſa pidetään murto erinomaiſen ſomana, niin että ſen hywäkſi laskurikkoakin ſiinä oſaasſa ſuwaitaan. Jo päiwänä kolmantena on, ehkä laskurikkoinen, kuitenkin parempi kuin: päiwänä jo kolmantena. Samoin: tien kunka otan etehen, ſomempi kuin: kunka tien otan etehen. Enſimäiſesſä iskusſa on juuri kuin kakſinkertainen pää-korko, ſanan ja säkeen, jonka tähden ſe kannataikſen pit'emmänkin laskunſa taſalla. — Äänteen taſapainopa ſe onkin perustusſääntö koko runomitalle.

Hawaitſemme nyt ſellaiſten ſanojen, kuin kantelemalla, toimittawainen ei ſopiwan runoon pannakkaan, ja tuskin löytyykään ſellaiſia rahwaan runoiſſa, ſillä ſowitettakoon niitä kuin hywänſä runoſäkee-

ſen, niin aina ſyntyy laskurikko. Tämä ſopimattomuus tulee ſiitä, kuin ſekä enſimäinen että neljäns tawuu owat pitkät ja kor'olliſet. Ei niitä ſowi' panna' alkuunkaan, niin että ſä'e' tuliſi 9 tawuiſekſi, ſillä säkeen enſimäinen oſa waatii kolmitawuiſena aina kakſi ſanaa, murrottomina nekin. Edellä oſoitettujen laiſet ſanat eiwät kuitenkaan koskaan haittaa' runon te'oſſa, ſillä ne woiwat aina ſilloin tehtää' toiſenlaiſiksi, jos konſa ſattuiſiwatkin käſiin.

Tohtor Lönnrot on ſel'ittänyt runomitan perustuwan ſanojen arwolle (qwantitet). Me, pääſtaa kuitenkin muuttamatta, olemme katſoneet ſoweliaammaksi kielen luontoon, kutſua' mitan perustuſta mittakor'oksi. Sillä pääſemme myös ſanomasta ſyrjäkor'olliſen taikka kor'ottoman lyhyen tawuun käytettäwän pitkänä iskuſſa, joka oikeastanſa ei tapahdu', paitſi mitä joiſſa kuiſſa ſäwelisſä (eli nuotisſa) yksi, harwoin (eſim. 13 runonuotti Kanteletaresſa) uſeampi isku tulee laskuanſa pit'emmältä lauletawaksi, mutta joka ei kuitenkaan yhteiſiin ſääntöihin kuulu', ſenkun ſäweleen ſattumoiltanſa luonnistumiſeen. Pitkälyhyistä (trocheer) ſuomalaiſeſſa runoſſa, meidän mieleſtämme ei ſiis tarwitſe' pitää' mitään puhetta.

Alkumyötäiſyys eli ſointo (alliteration) waatii aina enſimäiſen tawuun taikka ſen alkupuolen wähintäkin kahdeſſa ſanaſſa kuſſakin säkeeſſä yhdenlaiſiksi. Jos kerakas alkaa ſoiwat ſanat, niin ſen pitää niiſſä aina oleman ſaman, mutta äänikäs ſuwaitſee wälistä enemmin wapautta, niin että jos toiſen alkutawuuſſa on a, niin toiſen woipi myös olla' e, á taikka o; jos toiſeſſa e, niin toiſeſſa

myös a, i taikka ä; jos toisessa o, niin toisessa myös a, u taikka ö; jos toisessa u, niin toisessa myös o taikka y; jos toisessa y, niin toisessa myös i, u taikka ö, ja takaperin. Säkeessä: wiel' on muitaki sanoja, ei ole yhtään sointoa; säkeessä: jo tuonen wilusta wirret, on molemmissa wiimeisissä sanoissa sointo säännöllinen: wi ja wi; myöskin säkeessä: ne wirret keralle käärin, mutta säkeessä: kirweswartta wuollessansa eiwät soi' wa ja wu hywästi, sillä äänikkäät a ja u eiwät edellisen osoituksen jälkeen soi' yhteen. Tässä on siis sointorikko. Soiwat sanat owat aina, jos mahdollista, asetettawat perättäin, jonka tähden sanat usein pannaan takaperin, niinkuin säkeessä: ukset kulta kuumoittawat, joka pitäisi oleman suorassa puheessa: kultaukset kuumoittawat. Samoin: päätä kassa katsomahan, kylän haukkuisi harakat, teräksinen temmo' seiwäs, jotka muutoin olisiwat: kassa (letti) päätä katsomahan, haukkuisi kylän harakat, teräksinen seiwäs temmo', mutta sointo näin olisi huonompi. Näin takaperin paneminen kutsutaan takaheitoksi, jota wasten sointorikkoja niinkuin muitakin wikoja löytyy siellä täällä Kalewalassa sekä Kantelettaressa. Eiwätpä ne kuitenkaan aina ole' wikoja, sillä sanojen juoksu ja sopu usein ei takaheittoa siedä', esim. tulla' mailе tuttawille ei sowi' sanottaa': tulla' tuttawille mailе, sillä runo tahtoo pit'emmän sanan mieluisemmin säkeen loppuun.

Säkeet pitää aina oleman kaksittain ja tarkoin was-

taaman toiſenſa. Niitä kutſutaan kertoſäkeikſi. Niiſsä pitää ſanat ja ſanojen ſiat oleman niin paljon kuin mahdollista wastaawienſa mukaiſet *). Niin on Kalewalan 1:ſesſä runoſsa ſäkeisſä:

"Laulan ſuulta laihemmalta,
Wetoſelta wierettelen,
Kuulun iltani kulukſi,
Wähän päiwän päättehekſi;"

jo kolme paikkaa, jotka jos muuttaiſimme, niin kuuluiſiwat:

Laulan ſuulta laihemmalta,
Wieretän wetoſemmalta,
Kulun iltani kulukſi,
Wähän päiwän wietteheksi. (Toiſinto).

Sanat "laihemmalta" ja "wetoſemmalta," "kulun" (joka täsſä merkitſee wähäarwoiſen) ja "wähän" "kulukſi" (täsſä merkitſewä yhtä kuin) "wietteheksi" owat näin paremmin toiſienſa mukaiſet. Woitokſi on myös toiſeen ſäkeeſen tullut murto, mutta ſiihenpä tulee laskurikko tawuusſa ſem, joka ehkä lieneekin ſyynä ſiihen, etteiwät laulajat irſet ole' tätä paikkaa näin käyttäneet. Wiimeiſesſä ſäkeesſä huononee myöskin ſointo. — Säkeisſä:

"Kulki kuuſisſa hakona,
Petäjäisſä pehkiönä,"

oliſi wiimeinen ſana parempi pölkyn päänä (toiſinto),

*) Hywiä kertoſäkeitä on waikea kääntää' muille kielille, kuin ei yhä saa' yhtä merkitſewiä (synonyma) ſanoja. Kuningas Dawid ja muut Wanhan Testamentin laulajat käyttäwät myöskin kertoſäkeitä.

joka merkitsisi mukaisemmin yhtä kuin myös hakona, (merkitsee maatunutta ja wettynyttä puuta, ei hawua (barr), niinkuin länsi-Suomessa.) Sointo, ehkä muuttunut, ei ole' kuitenkaan tullut wi'alliseksi (katso' sen selitys).

Koska kertosäkeiden sanat owat toisensa wastaawia merkityksen puolesta (synonyma), niin on usein esisä'e' pääymmärryksessä, ja jälkisä'e' waan somuudeksi sen siwullisena, niinkuin säkeissä:

"Pannos nyt käsi kätehen,
Haka toisehen hakahan,"

jossa ei toista ymmärrettäisi ilman ensimäisettä, mutta kyllä ensimäinen ilman toisetta. Muutenkin pitää esisäkeen aina oleman täydellisen lauseen. Siis ei niinkuin säkeet:

"Osmotar oluehensa,
Kapo pisti kaljahansa,"

jotka owat pannut wäärin päin taikka jälkisä'e' ensimäiseksi.

Woiwat kertosäkeet monella muullakin tawalla wastata' toisiansa, niinkuin Kalewalan 1:sessa runossa säkeestä 257 säkeesen 267, ja säkeestä 302 loppuun asti'. Käytetään samassakin säkeessä kertoja, niinkuin on:

"Hepo juoksi, matka joutu,
Koti jääpi, tie lyheni," ja myös:
"Suoppa luoja, luo' Jumala," j. n. e.

Edellisen kertosäkeen loppusanat kerrotaan usein somuudeksi toisen säkeen al'ussa niinkuin:

"Seisotakse kuulemahan,
Kuulemahan, katsomahan;" taikka:
"Teki liiton kuun keralla,

Kuun keralla, päiwän kanssa."

Harwemmin kerrotaan sanoja muulla tawalla, niinkuin:

"Missä silloin rauta piili,
Missä piili, kussa säilyi," taikka:
"Kuulin ennen eukon wanhan,
Walittawan wanhan eukon;"

jonka esisäkeessä soinnon waatii takaheittoa.

Loppua' woipi laulu taikka sen osa kerrottomallakin säkeellä, usein aiwan somastikin. Murtoja pidetään erinomaisen somina, niin että hywissä runoissa, ninkuin Kalewalassa ja Kantelettaressa suurempi osa säkeistä tawataan murrettuina, mutta kuitenkin on sointa, jos edellinen kertosä'e' on murrotoin ja toisen wiimeinen sana murrettu.

Rakennuksensa puolesta täydellisin runo ja ihmeen sopiwa johdattamaan lapsesta alkaen runojär'elle on Kanteletaren 1 osan runo 234: Oli ennen onnimanni, joka onkin jo painettu al'ummalla, ja jossa waan yhtä iskurikkoa parantaaksemme, kaksi sä'että pois jättäen, panimme säkeiden:

"Ripukasta rintasolki,
Rintasol'esta sopukka,
Sopukasta Suomen kirkko,
Suomen kirkosta kipinä,"

saan wähän parempia sanoja. Itä-Suomessa murteen jälkeen lukemalla: Rintasoljesta päästään siitäkin wirhestä.

Tämä laulu olisi opittawa kaikilta lapsilta maassamme. Onkin se enemmin kuin mikään muu lewennyt ympäri, mutta mahtanee toki joitakuita paikkoja löytyä', jon-

ne' se ei wielä ole' tullut, mutta anſaitſee kuitenkin tulla'. Onni ſiitä on aiwan lystisti' laitellut juuri warſinaiſen runo-rakennuksen opettajan. Kuinka ſuuriarwoiſena runon ſäännöllinen rakennus yksinänſäkin pidetään, ja kuinka paljon waraa ſiinä on, nä'yttää ſelwästi tämä laulu, joka ſiſällykſenſä puolesta kyllä on niin tyhjää, kuin olla' taitaa, mutta kuitenkin on niin hywä lapſien mieleſtä. Täſſä on paitſi enſimäiſeſſä säkeeſſä, aina ſointo jäl'ettäin alku ja loppu puolella. Eſiſä'e' aina murrotoin, mutta jälkiſäkeen 3:s oſa murrettu. Muiden kielien laulurakennuksen halpuus tekiſi niiſſä tämän laiſen laulun aiwan tyhjäkſi ſotkuksi, mutta laulu- ſekä kieli-rakennuksen edut owat Suomen kieleſſä paljoa ſuuremmat kuin muiſſa.

Erinäiſempiä muiſtutuksia ſopii wielä tehdä'. Sana on, taikka ääniſtään jälkeen -p'on, käytetään uſein waan mitan täytteekſi ilman mitään merkityksettä, niinkuin: Siit' on ſuonia ſiteli; Päältä pään on taiwoſehen; ſöip' on uuelta lihoa. Hywät laulajat liittääwät, jos ſäwel ei ole' warſin lyhyt-ääninen, aina on enſimäiſeen oſaan, jos ſiinä on kakſitawuinen ſana, erinomattain jos ſe on lyhyt-taiwuinen; niinkuin Kalewalan al'uſſa: weli on kulta weikkoſeni. Tällä keinoin pääſeewät wenyttämäſtä alkuſanan lyhwiä tawuita, ſillä ne laulaeſſa wedetään molemmat iſkuun. Käytetään muitakin pieniä ſanoja näin liitteekſi, niinkuin -pa, eſim. säkeeſſä kukapa miehiſtä pätewi; ei, eſim. säkeeſſä: kuulu ei ääntäwän aholla; ſamoin: ſitte ſun mieheksi ſanoiſin; tule' nyt työſi tuntemahan.

Sanalla on eroitetaan somasti wälistä yhteen kuuluwiakin sanoja, niinkuin: ero on wiinat keitettynä; jonka mukaisesti myös on jälkisä'e': ero pantuna oluet (Ktltr II. 90 runossa), waikka erowinat ja ero-oluet oikeastansa owat yhdistyssanat. Samoin: käpy on kangas käyäkseſi. Enſimäistä osaa ei tarwitſiſkkaan lyhentää', niinkuin: eule täſſä nuoriſossa; en oo narri narratta'a; jotka kyllä woiwat olla': ei ole' täſſä nuoriſossa, ja: en ole' narri narratta'a'. Tästä nähdään myös, että pääte': aa, ää, alkuansa ada, ädä wieläkin wälistä käytetään kaksitawuiſena. Etelä-puolella Wiipurin läänisſä ja osaksi Inkerin maallakin ei käytetäkään nuoita Sawon ja Karjalan oa ja eä, mutta yhtähywin kuuluu ſikäläiſienkin suussa runo kulkewan somasti kyllä, niinkuin eſim. säkeisſä:

Alkoi alla'a aja'a.

Sie kuule' emon sana'a, joisſa a'a lu'etaan kaksitawuiſeksi. Etelä-Inkerisſä pistetään ſellaiſiin paikkoihin puustawi w wäliin, eſim, onkos kylläwä kyläwä. Se on jälkeä ſellaiſisſa paikoin ennen olleesta d-stä, taikka että ennen on sanottu kylläda kyläda, joten wieläkin paikoin Aunuksessa puhutaan.

Takaheittoa käytetään muistakin syistä, kuin soinnon somennukſeksi, niinkuin: kulmat kulta, päät hopia, suorin sanoin: kultakulmat, hopiapäät; nenän niemen neitoſia j. n. e., mutta enſimäinen ei tuliſiſkaan runoſäkeeksi, toinen iskurikkoiſeksi, jos oliſiwat ilman ta-

kaheitotta. — Wi'allisia laskurikkoja Kalewalassa ja Kantelettaressa on aiwan wähän; ei ole' paljon muuta Kalewalassa, paitsi jo kirjoitettua, kuin: runon 11: sä'e' 370; 14: 231; 15; 76, 80; 16: 12, 125, 136; 18: 379; 25: 21; 28; 581; 31: 404; 32: 84. Näistäkin owat säkeet 125 ja 136: terwe' kuu, terwe' kuningas, ja: toitko sen, jonka käkesit, sekä Kantelettaren I, 5, sä'e': kuin wiisin wyötelténehe mielestämme niin luontewat, että sanoisimme wi'ankin osaawasti sowitettuna kaunistawan. Ne muut sitä wastaan owat kehnoja.

Säkeet, sellaiset kuin: koria kutsuttu wieras, mentyä minun metsälle tuleewat ainoastansa wäärin lu'ettuina laskurikkoisiksi, sillä ts pitää kielen yleisten sääntöjen jälkeen pehmennettämän, niinkuin enimmät kielen murteet kutkin laillansa tekeewät; esim. sanassa: kuttua taikka kuhtua, pehmennetään kuin kussakin tt ja ht t:ksi taikka h:ksi, siis: kututtu, kuhuttu; samoin mehtä, mettä pehmennettynä: mehän, metän. Samoissa tiloissa kuin ht ja tt tulee myös ts pehmennetyksi sillä keinoin, että t s:n edellä äännetään kerkeästi ja niin että kuuluu waan seuraawaan ei edelliseen tawuuhun, mutta kowennettuna kuuluu kaksinkertaiselta, näin: me-tsän, met-tsä. Tässä pehmennetään siis ainoastansa t, jonka tähden woipi sanoa', että se pehmennetään ja äännetään aiwan niinkuin yksinänsäkin esim. sanassa-mettä, me-tän, ainoastansa että s ynnä kuuluu jäl'essä. Helpommin seurattawaksi ja aiwan sopiwas-

ti on runoisſa puuſtawi ʒ käytettäwä pehmeälle ja ʦ kowalle, eſim.

"Koria kuzuttu wieraꝭ,
Koriampi kuʦumatoin.

Parempi ja helpompi on kuitenkin lukea' ſellaiſet paikat kukin oman murteenſa mukaan, niinkuin:

"Koria kututtu (kuhuttu) wieraꝭ,
Koriampi kuttumaton (kuhtumaton)."

Tälläkin keinoin tulee laskurikko wältetyksi.

Suomen kieleſsä käytetään ſanoja, jotka erinomatſen ſomaſti ja kuwaelewaſti jäl'itteleewät kaikenlaiſia ääniä, ja woiwat ſiis kutſuttaa' ääniſanoiksi (onomatopoëtiska ord). Sellaiſia owat: kähäjää, wapiſee, uriſee, paukkaa j. n. e. Uſein tapaeleewat ne muutakin, niinkuin ihmiſten kaltaiſuuksia j. n. e., owat kokkaſanoja, eſim. kuhnus, rahnus, wenkale', j. n. e. Sellaiſet ſanat hywin käytettyinä tekeewät runon ſomaksi, lystikſi ja teräwäksi, niinkuin ſäkeisſä:

"Astua' taputteleepi,
Käyä' luikerrehteleepi."

Äänisanoisſa tapautuu wälistä tſ, joka pitää äännettämän niinkuin jo neuwottiin, ja ei eri tawuihin eri murteiden jälkeen, ſillä ſiitä tuliſiwat ſellaiſet ääniſanat warſin tärwiölle, ja tuskin tapaeliſiwat jäl'iteltäwätänſä ääntä, niinkuin ſäkeisſä:

"Reki rautainen ratſaſi,
Kaula patwinen patſaſi" ja myös:
"Kalat liiwakſi litſotti."

Näissä pitäisi siis oleman: razasi, pazasi, lizotti.

Äänisanat muuttaawat kerrottuina wälistä alkutawuunsa parantaaksensa sointoa, esim.

"Kirwes kilpisty kiwestä,
Kalpistihen kalliosta,"

Saman tekeewät wälistä, muutkin sanat, warsinkin kokkasanat, niinkuin säkeissä:

"Kuunteli kunerwikossa,
Katseli kanerwikossa."

Sanat kerrotuina samassa säkeessä muuttaawat myös usein alkutawuunsa, niinkuin:

"En mä huoli huitukoille,
Huitukoille, haitukoille." Ja myös:
"Liiteleepi, laateleepi."
"Käiwät pipit, käiwät papit."

Arwautukset antaawat enimmin esimerkkiä tämänlaisista sanojen muutteloista, niinkuin: "kilkkaa, kalkkaa luisten lukkojen takana."

Ainoastansa äänikkäällä alkawan sanan edellä woipi runoissa sana jättää' pois lyhyen loppu-äänikkäänsä, ehkä tuskin muita kuin a, ä ja harwemmin i. Jos hengähdys (aspiration), merkitty: ', on äänikkään jäl'essä, niinkuin sanoissa: tulla', jätä' j. n. e., niin ei woi' äänikäs jätettää' pois. Seuraawissa säkeissä on poisjätön (elision) esimerkkiä:

"Suomes' on soriat neiet."
"Emäntät' ei ensinkänä."
"Tekemätt' on työtä paljon."

"Sanomiksi" on saukko saatu."

Näissä säkeissä on sanoista: Suomessa, Emäntätä, Tekemättä, Sanomiksi, jokaisessa wiimeinen äänikäs pois jätetty. Wirhellinen poisjättö on säkeessä: "hyriäl' huoletta runoja," sillä kerakas alkaa seuraawan sanan. Äänikästä seuraawa äänikäs ei myöskään saa' jätettää' pois eikä muutettaa'. Sä'e': "toinen muutamii mujeita," on siis wi'akas.

Sointo ja mittakin sowittaawat usein säkeihin sanoja, jotka erinomattain käännöksissä, joissa syy on heittynyt pois, nä'yttääwät oudoilta, niinkuin: "wenon haapaisen hajotti." Sä'e': "haapaisilla halkosilla" ei siis tarwitsekkaan kirjassa "Fosterländskt Album I" siwulla 145 löytywää sel'itystä. Samoin eiwät tarwitse' sanat:

"Niin muni munia kuusi,
Kuusi kullaista munoa,
Rautamunan seitsemännen,"

Mehiläisessä 1839 wuoden Joulu-kuun lehdessä löytywää sel'itystä, sillä mitta ja sointo täsä ei suwaitse' muita lukusanoja kuin "kuusi" ja seitsemännen."

Somennus- taikka pienennyspääte': ut, yt, niinkuin sanoissa: kuuhut, päiwyt, poi'ut j. n. e. sanoista kuu, päiwä, poika, käytetään harwoin Suomen puolella, niinkuin sanoissa: kätkyt, neitsyt, j. n. e., mutta ansaitsee kuitenkin kauneudeksi runoissa käytettää'. Yhtähywin pitää itse'päästänsä sellaisia sanoja tehdessä kawatettaman, etteiwät sopimattomiksi synny'.

Yksinäinen sä'e' ilman kertosäkeettä on waillinainen, mun'alla kuin lopussa, samoin kolme kertosä'että ei warsin sopiwa, mutta wielä wähemmin sopii wiisi taikka usiampi kertosä'että, niinkuin paikoin Kalewalaan ja Kantelettareesen eri laulajilta sanoja on keräytynyt. Monet kertosäkeet kuitenkin aina eiwät tunnu' pahalta.

Lause' ei koskaan saa' jakautua' säkeen sisällä, eikä mennä' toisihinsa, niinkuin säkeissä:

"Owen suussa seisowalle
Warsa parille, kuin wielä
Ilta weroansa wuotti," eikä niinkuin säkeessä:
"Howin torppari, se toimen
Pekko, istui pöydän päässä."

Kalewalassa ja Kantelettaresa näitä wikoja tuskin tawataan, jos ei liene' niihin lu'ettawa Kalewalan neljännen runon säkeet:

"Sitte silkillä sitoopi,
Kapaloipi kaunoisella,"

jossa sanat kaunoisella silkillä eri säkeessä, kuuluwat korwissa sopimattomilta, joka paranisi, jos olisi

Sitte silkillä sitoopi,
Kapaloipi kaunosesti.

Samoin wi'alliset owat säkeet:

"Siitä kiihty hiien hirwi
Poropetra potkimahan."

Runolaulun luonto pidättää siis erinomaisella tawalla runoelijan kertomassa laulettawatansa, niin ettei suinkaan pääse' karkaamaan toisiin lauseihin, missä puut-

tuu, senkun aina määrätyissä paikoissa. Eipä sitä ole' Suomalaisen luonnossa muutenkaan lii'ammaisesta kiireestä kysymistä; aina se kulkee waan "hiljaan soreaan." Tästä nähdään, kuinka erinomaisen sowelias Suomalaisen luontoseksi laulukſi runo on.

Mitä runorakennuksen yleiseen luontoon kuuluu, niin nä'emme siinä aina wallitsewan erinomainen wastaawaisuus taikka yhtäpitäwä keskuus. Kaikella millä waan woipi, pitää olla' kerallisensa ja niin lähillä kuin mahdollista. Luulisi sentähden joku, runon waatiwan loppusointoakin, joka usein tuleekin siitä, kuin kertosäkeissä sanat lopulla owat toisiansa wastaawat ja siis owat samassa siassa; mutta runolle on wielä mieluisempi, jos olisiwat wastaawat sanat wieläkin likempänä toisiansa, esim. sanat Kaukomielen ja Joukahaisen säkeissä:

"Päästä kalwan Kaukomielen,
Joukahaisen jousen tiestä."

Woisi ensimäinen sä'e' olla': Kaukomielen kalwan päästä, taikka wiimeinen jousen tiestä Joukahaisen, mutta näin loppusoinnollisena se ei olisi parempi. Woisiwat kyllä olla' molemmat muutetuin sanoin; sitte taaskin olisiwat hywät. Mutta kuitenkin tuntuuwat sanat päästä ja tiestä sopiwan paremmin yhteen, niin että

"Joukahaisen jousen tiestä,
Päästä kalwan kaukomielen"

olisi parahin jär'estys. Nä'emme siis, Suomalaisilla ei olewan tarkoitusta mitään loppusointoon, senkun waan

läheiſeen wastaawaiſuuteen, joka on parempi lähempänä kuin toiſen ſäkeen lopuſſa.

Tämä erinomainen ja niin moninpuolinen kakſikeskuus, joten ſitä woiſimme kutſua', nä'ytäikſen runoa laulettaeſſakin ſiinäkin, että ſama ſä'e' tawalliſesti lauletaan kahdesti ja uſeimmiten on wähintäin kaksi laulajata, joiſta yksi enſin laulaa ſäkeen ja toinen, ſä'eſtäjäksi kutſuttu, kertoo eli ſä'eſtää jokaiſen ſäkeen laulajan itſen mukaan. Uſein on montakin ſä'eſtäjää, ja kuin warſinaiſella runolliſella tawalla olla' pitää, niin ſitte:

"Paneewat käden kätehen,
Ha'an toiſehen hakahan,
Laulaeſſanſa hywiä,
Parahia pannesſanſa."

Kas ſitte ſe wasta on oikeaſſa täydelliſyydeſſänſä ja makſaakin kuunnella'.

Hämeen taikka oikeammin länſi-Suomen kieleſtä ſanotaan runojen häwinneen, mutta oikeastanſa ei ſiellä ole' mahtanut ollakkaan milloinkaan warſin paljon runoja, ſillä ſen puolimainen murre' on runolle wähän wasten luontoiſta, ſentähden, että t ei milloinkaan, ja k enimmiten ei heitetä' warſin pois, ſenkun muutetaan edellinen d:kſi ja toinen tawalliſesti j:kſi ja w:kſi. Se tuottaiſi uſein laskurikkoja, niinkuin tuliſi ſäkeihin:

"Seitſentähtiſen ſelälle,
Wieähän tähen hewonen."

jos pantaiſi: ſeljälle, tähden.

Koska murrot owat wälttämättömästi tarpeelliſet

kaunistamaan runoa, niin tarwitaan sitä lyhyillä tawuilla alkawia sanoja mitä enemmin. Wähän waan on niitä sanoja, jotka t:n poisheitettyä saawat alkutawuunsa lyhyikſi, taikka ainoastansa ne, joilla on h t:n edellä esim. tähti, tahto j. n. e., niin että juuri wähän tuliſi d:n käyttäminen runoja haittaamaan. Sitä wastoin tuliſi yltäkyllin wastukſia, jos k pehmennettäiſiin j:kſi ja w:kſi, ſillä sellaiſia sanoja on paljon, joiden alkutawuut sanottujen puustawien käyttämiſestä eiwät pääſiſi lyhyikſi. Niin kau'an kuin runoja maasſamme löytyy, pyſyy siis sekin kirjoitustapa, että k aina pehmennettynä muutetaan '-kſi taikka ei j-kſi ja w-kſi. Sepä kirjoitustapa jo onkin yhteiſeksi tulemaiſillansa ja Kollaanin oiwalliſesſa Suomen Kieliopisſa päätölliſesti wahwistettu.

Erinomattain luonnikasta runolaululle on Wiipurin Läänin eteläpuolen ja Inkerin maan murre' ſen puolesta, että ſiinä alkatawuun taitaa lyhentää' ſellaiſiſsakin tiloiſsa, joiſsa ſe muilla murteilla ei tapahdu', esim. wir'ani, jal'ani, tus'an, j. n. e. Mahtaakin ſen murteen ſopiwaiſuus runoille olla' ſyynä, että ſillä runoja runſaammalta löytyy, kuin muilla murteilla. Wakuuttaa sekin, että runot ſiltä murteelta eiwät kukaties koskaan lopu'.

Puustawien pehmennykſet kieleſsämme ſopii meidän ottaa' täſsä wähän tarkemminkin käſille. Pehmenewät puustawit kieleſsämme owat k, p ja t. Kakſinkertaiſinta *)

*) Tämä Inkeriſsä enemmin kuin muu'alla käytetty ſia olkoon täſsäkin ko'etteekſi ja nä'ytteekſi. Löytyy ſe runoiſsammekin.

ne pehmennetään yksinkertaisiksi, esim. tukka tukan, tuppi tupen, wiitta wiitan, mutta yksin oltuansa muuttuuwat ne pehmennettyinä enemmin taikka häwiäämät peräti pois; esim. tupa tuwan, kenkä kengän, jalka jal'an, jälki jäl'en (jäljen), pelko pe-l'on, taito taidon, (tailon, tairon, taion), kulta kullan j. n. e. Itsekusſakin kielen murteessa (eli puheen parressa) pitäiſi puustawien pehmennykſet aina laillansa lu'ettaman taikka poiskin heitettämän. Itä- ja pohjais-Suomessa ſekä Inkerin maalla ei ſiis pidä' d eikä k-pehmennysmerkki —' mikſikään äännettämän, esim. ſydän, wiiden, lu'ettakoon ſyän, wiien. Wälistä on toki wähän erilaiſuuttakin, esim. johdatan, tiedän, wiedätän, äännetään ſiellä enimmisſä paikoin: juohatan, tiän, wiehätän. Hämeen puolella owat sellaiſet paikoin äännettäwät: ſylän, tielän, taikka ſyrän tierän, j. n. e. Satakunnaſſa ainoastansa äännetään d enimmiten warſinaiſella ſuomalaiſella äänellänsä. Sielä puolen on puheen murteen jälkeen paikoin k-pehmennys-merkkikin äännettäwä, esim. pel'on, jär'en kuin pelwon, järjen. Näin murteiden mukaan lukemalla on ſuuri etu, josta täſſä ehkä emme rupea' lu'ettelemaan. Aiwan wäärin on wanhoiſſa kirjoiſſa uſein pantu tundo, kulda, kuinga j. n. e. Ne owat oikeastansa kirjoitettawat ſekä äännettäwät tunto, kulta, kuinka. Wielä on loppuhengähdykſelle merkki ', joka ſamoin eripaikoilla erilailla äännetään, esim. wene' kuin weneh, wenek, wenes, wenet j. n. e. Näytteekſi on täſſä

laulu Eri-kodit itä-Suomen tawalla kirjoitettu ilman d-tä; samoin esimerkiksi käytetyt säkeet.

Tällaisia runon sel'ityksiä woisi wieläkin lisätä' joilla kuilla, mutta miettiköön jokainen itse' lisään. Onkin runon rakennus niin syvä, että ainoastansa teräwä ymmärrys woipi sen kaikki kauneudet sel'ittää'. Ken runoa lukeissansa oikein tahtoo nautia' sitä, hänen onkin tarwis tuntea' sen kaikki edut. Muuten woipi monta mutkaa runoja lukiessa jäädä' keksimättä ja wi'oiksikin katsottaa', mutta owat kuitenkin peräti toista. Arwaamme kyllä runolaulun edusta wähän puuttuneen tietoa niiltäkin, jotka kuitenkin owat niin suurella ylistyksellä Kalewalasta kirjoittaneet. Saas nähdä' mitä siitä kirjasta sanotaan, kuinhan toisesta painosta kerkeää ja sen etuudet oikein ymmärretyiksi tuleewat.

Elköön joku luulko täsä lu'eteltujen osoitukssien ja sääntöjen yksin auttawan laulajaksi; pitää Kalewalan ja Kantelettarenkin esipuheista sekä muutamista paikoin Mehiläisestäkin saataman oppia lisään; Ruotsin taitawat myös mainitusta "Kallawedestä." Tähän on jär'estyksen wuoksi yhtähywin otettu wähän Kalewalan esipuheestakin pi'an sanasta sanaan. Paraat laulu-opettajat owat Kanteletaren ja erinomattain Kalewalan runot itset. Niitä pitää lu'ettaman niin tarkasti, että täsä ja muu'alla annetut opetukset tuleewat juuri kuin itseltä kohdastansa runoista opituiksi, omiksi keksimiksi, ja niin että omia keksimiä asioja kertyy päälle kaikista täsä ja muu'alla kirjoitetuista. Laulunero a warmistamaan ylen soweliaat

owat myös kirjat: "Suomen Kansan Sanalaskuja" ja "Suomen Kansan Arwoituksia." Niiden kautta woipi paljon tulla' Suomalaisien runollisen mielen kaussa tutuksi. Erinomattain woipi "Arwoituksista" oppia' paljon sanallisia kuwittelemisia, wertauksia, ääni- ja kokkasanoja. Kanteletar, Sanalasku- ja Arwoitus-kirja sekä Mehiläinen owat kaikki puoleen hintaan alennettuina ja ansaitseewat muutenkin lewetä' kuta enemmin.

Huonommat kuin Kalewalan ja Kantelettaren laulut owat hywät siihen, että niiden rinnalla wertoen näytäiwätkin Kalewalan ja Kantelettaren laulujen parempuudet selwemmin, ja niiden arwo tulee täydellisesti näkywiin. Wanhoja runolauluja lukiessa ei tunneta' paljon muuta wajautta, kuin että eräissä paikoissa uupuu kertosä'että, toisissa on yksi sä'e' lii'aksi: enimmiten seurauksia siitä, että on monelta laulajalta sanoja kerynyt, taikka owat ne aj'an kuluessa muuttuneet ja huonommilta laulajilta rikotut. Mutta pi'an kaikkia nykyisemmin tehtyjä runoja lukiessa juuri kuin itse tuntisit sen waiwan, jonka runon teko laulajalle on saattanut. Wanhoja runoja lukiessasi tunnet, että "ne owat tekeytyneet itsistänsä, ilman erityisettä tekijän huoletta" ja waiwatta. Ne kulkeewat niin luonnollisesti ja helposti, että hywin ymmärrämme runon itsen juuri kuin wallinneen tekijänsä, joka waan "sinne' meni, kunne' wirsi wiittasi," ilman tiedotta yläwämmästä. Sen tiedämme kuitenkin jo me selwemmästi, — yläwyyden, nimittäin Jumalan, jonka palwelijaksi on runolaulukin nyt muuttuwa enemmin kuin ennen;

siis ei suinkaan alentuwa, woimallisilta neroilta wielä ylennetyksikin tulewa ja muodistettawa uuden aj'an waatimuksien jälkeen.

Joka itse mielii tulewansa runoelijaksi taikka tietää jo olewansa, hänelle ei ole' sillä hywä, että osaa mietiä' yhtä toista runolaulun ulkonaiseen rakennukseen kuuluwia mutkia ja yleiseen sellaista kuin täsäkin olemme kirjoittaneet, ja että osaa sitoa' sanoja runopukuun. Ei, — runoelijan pitää sywältä näkemän runolaulun aiwan sydämmeen, sen hengelliseen salauksiin. Mutta tähän tarwitaan neroa joka on ylewämpää, hengellisempää, kuin että siihen opettaa' taikka opetteleimalla päästä'. Siihen tarwitaan olla' mielen omainen runoelija. Mutta ainoastansa Luoja, ainoastansa "luonto laulajan tekeepi." Oppi ei kuitenkaan ojahan kaada', neuwo ei syrjähän sysää'; se woipi wirkistää', muodistaa' ja ylentää' luonnolta annetun lahjan, joka ulkonaisetta kehoitukseta usein woisikin jäädä' hawahtumatta taikka mitättömäksi halwentua.' Jos siis joku luulee itsessänsä lauluneron piilewän, niin kokekoon siitä löytää' ja wireille saada'. Se on kallis ja pyhä lahja Jumalalta ja pitää arwossa pidettämän, mutta ei suinkaan luonnottomuudella ja wäärin käyttämisellä sokaistaman.

Aiwan hywä ja kaunis asia olisi, jos joku enemmin ja laweammalta kirjoittaisi runollisuudesta kuin tässä on tapahtunut. Sen aineissa te'oksia löytyy yltäkyllin muilla kielillä, erittäinkin Kalewalasta ja suomalaisista runoista yleiseenkin. Kotimaamme kaipaa essinä niistä Her-

ran Tohtorin J. R. Tengſtrömin ylen kaunista jutteloa jo mainitusſa kirjaſſa "Fosterländskt Album I" omalla kielellämme toimitetukſi. Sen kautta woitamme Hänet wieläkin waikuttamaan meille hyödyllistä Tuonelankin majoista. Ei mitään oliſi kuitenkaan ſen woittanutta, jos joku nuori lauluille halukas woiſi ruweta' koulujen kautta itſe' oppimaan muita kieliä ja kaikkea muuta tietoa. Hyöty ſiitä oliſi ſanomatoin.

Kirjoittamistamme ſel'ityksiſtä runon rakennukſeſſa, nä'emme runolaululla olewan koko joukon ulkonaiſiakin kauneukſia enemmin kuin kaikiſſa tunnetuiſſa ulkokielien laulutawoiſſa. Mitta ja loppuſointo on niiſſä tawalliſeſti koko waraſa; mutta kuinka aiwan wähän jatkuiſi näistä ſel'ittämistä, jos ei waan ruwettaiſi lu'ettelemaan niiden moninaiſiſta käytännöistä, jotka yhtaikaa kuitenkaan eiwät woi' käytettää'.

Ihahduttawaa on ſe toki aiwan paljon, että juuri meillä on niin korkea-arwoinen laulutapa. Yhtä korkea-arwoinen on kielemmekin, joka myöskin tuskin löytänee wertaiſtanſa kieltä muu'alla. Sydämmelliſellä kiitolliſuudella niiden Antajata kohden, olemme wel'olliſet käyttämään oikein ja paraakſi kieltämme ſekä paljaaltanſa että pu'ettuna runolaulun ihanteilla, ja wielä toiwommekin ſuuriarwoiſia runoja kohtakin ſyntywän.

Eikös ole' nyt meillä Suomalaiſilla näistä ſekä muistakin täſſä ei nimitetyistä eduista kyllä ſyytä ylpeytyä' ja tuntea' omankin arwomme, niin ettemme enſinkään tarwitſe' Suomalaiſuuttamme häpeillä' ja halweksia' muiden

kanſalaiſten rinnalla, niinkuin ehkä uſein wielä tähän asti on tapahtunut ja oſoitaikſen monella lailla, eſim. että nimiä muutetaan, kuin wähänkin luullaan itſenſä olewan tuota heidän mieleſtänſä halpaa Suomalaiſuutta ylempänä; että ei enään olla' olewinanſakaan Suomalainen, niin pi'an kuin oſataan wähän muuta kieltä melskata'. Jos niinkuin jo ſanoimme, herraswäkikin alkaa antamaan lapſenſa enſimäiſekſi kieleksi käyttää' Suomen kieltä, niin löytyy niitäkin wasten ſellaiſiakin, jotka warſin eſtääwät lapſenſa oppimasta tuota Suomen kieltä, ottaawat itſellenſä Ruotſalaiſia palwelijoita ja lapſen katſojia; ottaawatpa wälistä Wenäläiſiäkin. Aika hywä oliſi, jos laskiſiwat lukua, minkä werran mieltä mikin kieli on antanut lapſelle yhtä pitkiſsä aj'oiſsa, eſim. puolitoista wuotta wanhasta lähtein joka kuukaudeſsa. Lähettäiſiwät ſitte laskemanſa johonkuhun ſanomalehteen taikka tekiſiwät koko kirjatkin tutkimukſiſtanſa. Kyllä ſellaiſiſta mielen mittaukſiſta oliſi koko joukko hyötyä. Sanotaan kyllä: "ei mieltä puntarilla mitata'", mutta nythän tuotakin ſaiſi ko'etella' jos ei warſin puntarillakaan, niin —; tehdäänhän muita wähemmänkin hyötyſiä kokeita.

Tanſſeiſta on jo enimmiſsä paikoin ſoitto häwittänyt pois laulun, joka kuitenkin oliſi ſiinä niin luonnollinen ja lempeä. Taitaiſi kyllä ſoittaminen ja laulaminen yhtaikaakin tapahtua', joka oliſi ko'eteltawa niiſsä paikoin, joiſsa ſoitto wasta alkaa wallata' tanſſilaulun. Se on niin erinomaiſen ilahduttawaa ja ylentäwää, kuulla' tanſſipeliſsäkin kehoittawia ja mielluttäwiä lauluſanoja.

Kirjapainoja nyt jo on suuressa osassa maamme kaupunkeita, niin että mahtawammat lauluſepät jo ehtimiſeen woiwat warusteleia' painuuttamaan tekemiänsä runoja. Se oliſi aiwan hywä kirjalliſuudellemme ja uſein heille itſillekin, ſillä woiwat tulla' woittamaan paljonkin, jos runot owat hywästi menestyneitä. Ostaſi niitä moni kirjanpainaja kirjoitettuinakin hywästä hinnasta, ja ſe oliſikin parasta myödä' laulunsa kirjoitettuina, kuin itſe niitä kustantaa'.

Kuuluſampia ja tunnetumpia runoſeppiä nykyellä on Antti Puhakka Kontiolahdella, Olli Kymäläinen Heinäwedellä, Pentti Lyytinen Rautalammilla ja Pietar Makkonen Kerimä'ellä, jonka yksitoista wuotinen poika Antti nimeltä, on ſanomalehden Suomettaren 23:nteen lehteen lähettänyt aiwan kauniin laulurunon. Ei muuta kuin yksi ſä'e': "minä laulan niinkuin lapſi" oliſi muutettawa näin: "minä laulan lapſen lailla" paremmakſi kertoſäkeekſi toiſellenſa "laulan lapſien tawalla." Somasti loppuu laulu kerrottomalla säkeellä.

Emme ſuinkaan tarwitſe' hätäellä' runolaulun häwiäwän; kyllä ſe wielä alkaa noustakkin ja tuommoiſia laulajia kaswaa ehtimiſeen, jotka wielä woiwat antaa' werekſen luonnon runolaululle, taikka panna' ſen eſiin uuſien aikojemme mukaiſena. Paras on kuitenkin pitää' wanhoja lauluja tarkasti ſilmällä, ehkä ei liiakſi' runweta' jäl'ittelemään niitä, waan niin, että omatekemä laulu wanhojen ſekaan pistettynä oliſi juuri kuin yksi niistä, eikä jonkun erinäiſen laulun mukaan ſyntynyt; taikka, ſen pitää ole-

man itſenäiſen. Sellainen onkin Antti Makkoſen laulu. Wanhoista runolauluista ſiwuitſe woiwat ainoastanſa jaloimmat runoſepät mennä', mutta ſellaiſista nyt wielä ei ole' kuulunutkaan. Antti Puhakan kertomaruno 1847 wuoden Suomettaren 30, 31 ja 32 lehdeſſä on wähän wieras wanhoille lauluille ſanojen juokſunkin puolesta, mutta onkin ſenkautta wähän kadottanut, ehkä kuitenkin on parahien nykyis-laulujen rinnalle pantawa. Mahtaa ſanojen juokſu kertomarunoiſſa ollakkin waikeampaa pidättää' wanhan jälkeiſeſſä juokſuſſa, kuin laulurunoiſſa. Mainittu Puhakan runo on kuitenkin paremmin luonnistunut kuin hänen entinen runonſa "Juſſin juttureiſu" Suomettaren 33:neſſa lehdeſſä.

Täſſä kirjaſſa painetut runolaulut owat toimitetut oſaſta wiimeis-keſänä 1847 Inkerin maalla ja Wiipurin läänin eteläpuolella kerätyiſtä runoiſta. Mahtaa kyllä monikin niiſtä, uuſien keräyksien tehtyä, löytyä' paljonkin toiſin käywäkſi, kuin tähän on woitu laitella', ja ainakin täydelliſemmäkſi ſaataa'. Sentähden ei tarwitſe' kenenkään, joka enneltänſä oſaa jonkun täſſä löytywän runon, lunlla' ſitä wäärin oſaawanſa, jos toiſin oſaa. Parempi on ſaada' toiſin käywät ſanat kaikki kirjoitetuikſi, ja edemmäkſi ilmoitetuksi, etteiwät unohdukſiin mahtaiſi kadota'. Aiwan hywä oliſi tehdä' ſaman niillekin runoille, jotka täſſä eiwät löydy', eiwätkä tiettäwäſti ole' muu'alla-kaan yllä.

Helpottaakſemme laulujemme lewenemiſtä kanſan ſekaan, olemme niin aſettaneet, että laulujamme woipi

myödä' itſekſenſäkin, jonka tähden niitä onkin enemmin painettu. Menkäät ſiis nyt taulumme hywäkſi huwitukſekſi lukijoillemme. Jos ſaiſitte terween huwitukſenne wälistä wiinankin myrkylliſen huwitukſen ſiaan kelpaamaan, niin oliſi ſe kaikki iloſemme. Nämät eiwät te'e' pohmeloa kuin wiina, waan antaawat juomareillekin huwitusta enemmänkin kuin wiina. Täſſä kirjaiſeſſa on waan niin wähän lauluja, mutta Kalewala -- kas ſitä pitäiſi toiſen kerran painettua otettaman kuta enemmin. Kuin jo enſimäinen painoskin on tullut niin maailman mainiokſi ja onkin nyt jo kaikki myötynä, niin miksi ei ſitte toinen painos niin paljon parannettuna tulle'. Sitä kehoitamme walmiſtuttua kaikkien oſtamaan, joilla waan kotimaan kunluiſimmille eduille mieltä on.

Että muut taitaiſiwat paremmin käyttää' waikka Wirſikirjan wirſiäkin runolauluikſi ja parannella' wähemmin onniſtuneita runolauluja, warſinkin "Jolaulun Jeſukſesta", niin panemme tähän näytteekſi, kuinka ſeuraawa 45:s laulu Runebergin Runoelmiſta on paremmakſi runokſi tehty.

Äiti mulle muiſtuttaapi:
"Lapſukainen! ſull on kakſi
Kallihinta kaunistusta,
Warjele' ne wastaſekſi,
Hellin hoida' hempeyttä,
Suoji' rauhoais ſydämmen."
"Äiti! rauha on kadonnut,
Jos ma jällehen ſen ſaanen

Niin en saa', kuin kullan kansa,
Kullan kaunihin kodissa,
Kullan kultasen sylissä."

Sama laulu runoksi mukaeltu.

Noin sanoi emo tytölle,
Wanhin lausui lapsellensa:
"Tyttöseni tyynöseni,
Lapsueni laatuseni.
Sull' on kaksi kaunistusta,
Kaksi suotuista somuutta.
Sydämmen suloinen rauha,
Wietto wirhetöin elämän;
Hoida' niitä huolen kansa,
Hoida' huolella hywällä."
Kerran tyttökin sanoille,
Näin se wirkki, noin puheli:
"Jopa sai suru sydämmen,
Jopa rauhani katosi.
Sitä en mä ennen saane',
Ennen saane' ja tawanne',
Ennen kuin sulhoni sylissä,
Sulhon kaunon kainalossa,
Poj'an siiwon puolisona,
Miehen waimona wakaisen."

Runolaulun parahien ulkonaiſien kaunistukſien ſekaan owat runoſäweletkin lu'ettawat, joita löytyy koko joukko monenlaiſesta arwosta, ſekä kerättyjä että keräämättöminä; Wirolaiſilta, Lappalaiſilta ja Syrjäläiſiltäkin oliſi runoſäweliä ſaatawina. Kantelettaren enſimäiſessä osaſsa löytyy jo 20 runoſäweltä. Tähänkin on tarpeen wuokſi pantu uuſista keräämistä walittuja runoſäweliä. Jokainen lukkarikin taitaa ſel'ittää' niiden äänet osaamattomillekin. Ei haittaa', jos kanſakin tulee nuottimerkkejä näkemään ja tuntemaankin.

Seuraawista runoſäwelistä owat enimmät erilaiſemmat kuin ne, jotka Kantelettaresſa löytyywät. Enſimäiſet kakſi owat tawalliſen runoſäwelen perusäänet, jotka näin paljaaltanſa eiwät paljon käytettäne', mutta joista toiſintoja on muodistettu koko joukko kaikesta laadusta yksi toistanſa kauniimpaa. On runoſäweliä ſellaiſiakin, eſim. 3:s ja 5:s ſäwel, jotka waatiwat säkeen loppuſanat kahdesti laulettawikſi eſim. "Emo linnulta kyſeli, ja kyſeli", "Laskeiſi Lapista lintu ja Lapista." Eräisſä ſäwelisſä pannaan muuta loilotusta liſään, eſim. 4:nesſä ja 6:nesſa. Neljäs ſäwel on tawallinen tanſſiſäwel Inkerin puolella. Seitſemännesſä kerrotaan enſimäiſet ſanat. Muita ſellaiſia ſäweliä emme ole' tawanneet. Liikuttawampaa surulliſelle ſydämmelle, kuin 9:s ſäwel lienee waikea löytää.' Wiimeinen ſäwel käytetään Wenäen Karjalaſsa karhun peijaiſiſsa, joſsa käytettyjä runoja löytyy Kalewalan 28:nesſa runoſsa.

RUNONUOTTEJA.

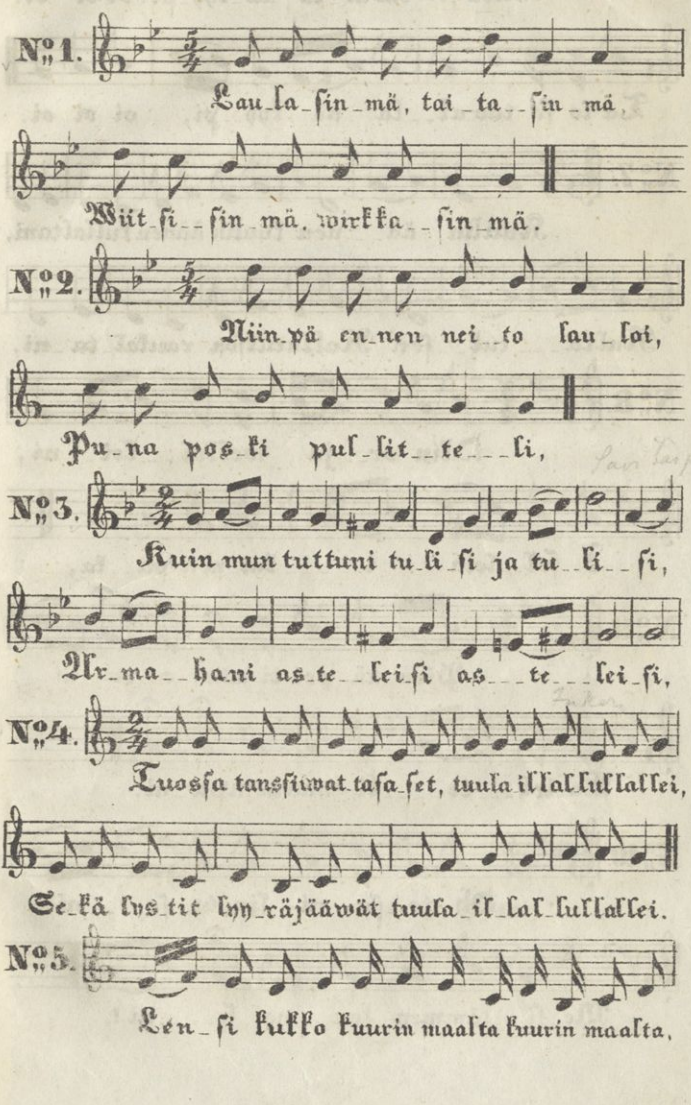

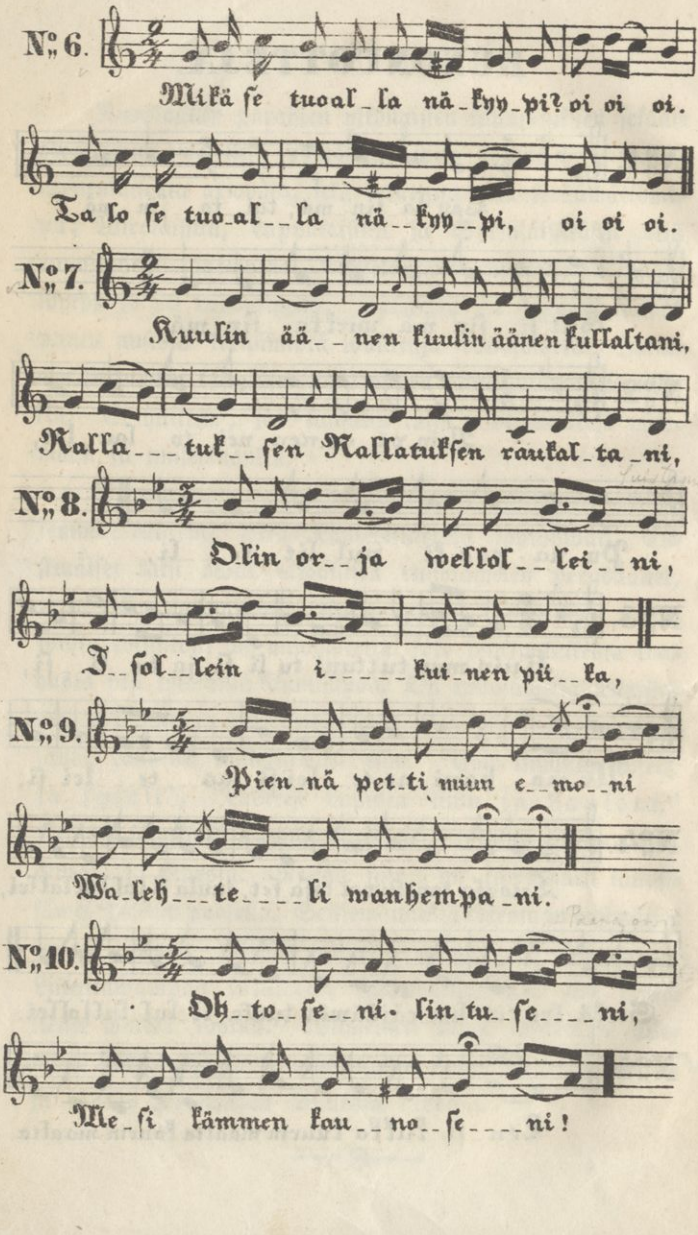
№ 6.
Mikä se tuoal_la nä_kyy_pi? oi oi oi.
Ta lo se tuo_al__la nä__kyy__pi, oi oi oi.
№ 7.
Kuulin ää__nen kuulin äänen kullaltani,
Ralla___tuk__sen Rallatuksen raukal_ta_ni,
№ 8.
Olin or__ja wellol__lei__ni,
I__sol__lein i_____kui_nen pii__ka,
№ 9.
Pien_nä pet_ti miun e__mo__ni
Wa_leh___te____li wanhempa_ni.
№ 10.
Oh__to__se__ni. lin_tu__se____ni,
Me_si kämmen kau__no__se____ni!